

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1878. Andra Kammaren. N:o 51.

Måndagen den 6 Maj.

Kl. 7 e. m.

§ 1.

Fortsattes den i förmiddagens sammanträde började öfverläggningen angående Särskilda Utskottets utlåtande N:o 1, i anledning af de inom Riksdagens båda Kamrar väckta motioner rörande landtförsvarets ordnande.

Ang. landtförsvarets ordnande.
(Forts.)

Ordet lemnades, enligt förut skedd anteckning, till

Herr C. A. Larsson, som yttrade: Jag kan icke nog beundra den konsekvens, hvarmed Herrar intelligensare här i Kammaren fullfölja sina intressen. I föl fingo vi stryk för att vi icke ville något. Vi yrkade då på en skrifvelse med utsatta grunder och då påstodo Herrarne, att vi för ingen del ville komma någon väg i afseende å härordningens organisation. Nu då vi uppoffrat både tid och pengar för att åstadkomma ett förslag, som jag trotsar Herrarne att kunna få maken till, om man vill söka det vare sig i Preussen eller något annat konungarike — ja, jag säger detta på fullt allvar, ty Herrarne skola framdeles få erfara det — nu skälla Herrarne ner oss, så att vi icke äro värde en dryck vatten, för att vi äntligen kommit till ett resultat, för att vi gjort det vi gjort, så att Herrarne icke kunna säga, att det varit af egennytta, som vi framhållit ett ämne, som så länge varit på tal. Nu blir man varse, hvarest sjelfva egennytthan ligger. Den ligger icke hos allmogen eller hos dennas ombud inom denna Kammare. Nej, go' Herrar, pröfven eder sjelfva och sen till om det icke är just på Herrarnes sida, som egennytthan rotat sig. Herrarne hafva icke haft någon vana att bidraga till försvarsutgifterna och anse det för en orimlighet om den tidpunkt nu skulle inträda, då Herrarne i sin mån få dela ljuft och ledt med den skattdragande, jordbrukande befolkningen, som förut ensam fått försvara och löna eder och

Ang. landt-
försvarets
ordnande.
(Forts.)

draga hela den värsta tungan för statsverkets upprätthållande. Herrarne må icke le åt detta, ty det är allvar hvad jag säger. Der näst komma Herrarne med sina garantier, som aldrig kunna blifva nog fullständiga. Men hvilka garantier hafva *vi* för att icke Herrar tjenstemäns löner komma att ytterligare förhöjas Riksdag efter Riksdag? Under den korta tid jag varit med vid Riksdagarne, har Riksdagen ökat tjenstemännens löner med icke mindre än 4 millioner kronor — säger 4 millioner om året! Nu veta vi, att grundräntan och tionden uppgår till omkring 6 millioner, och om dessa 6 millioner nu skulle komma hela den skattskyldiga massan af jordbrukare på landet till godo, voro väl detta icke något så öfverdrifvet i jemförelse med de 4 millioner, som en liten klick embets- och tjenstemän fått stoppa i sin ficka. Jag räknar nu in de 33 $\frac{1}{3}$ procent, som vid 1858 års riksdag beviljades och 1859 fastställdes såsom förhöjning i embetsmännens löner och hvad som sedermera, sista gången 1873, såsom dyrtidstillägg, tillkom, nemligen 20 procent, äfvensom den million vi vid denna riksdag anslagit åt landtstatens tjenstemän. Herrarne tycka nu, att vi äro så förfärligt snåla, som vilja mot åtagen förökad värnpligt afskrifva grundskatterna och indelningsverket! är icke detta både rätt och billigt?

En talare på förmiddagen, som egentligen uppkallade mig något tidigare än jag eljest ämnat taga till orda i denna viktiga fråga, påstod, att vi icke hade den ringaste rättighet att yrka på någon nedsättning i grundräntan, och att vi vid förvandlingen vunnit en nedsättning. Jag skall då bedja honom att få uppläsa några ord ur den reservation, som jag vid 1869 års riksdag afgaf emot Stats-Utskottets utlåtande i anledning af frågan om grundskatternas omsättning i penningar m. m. Jag yttrade i denna reservation: »Emot Stats-Utskottets förslag i afseende dels på grundräntornas förvandling i penningar efter ett alltför högt medelpris dels ock i afseende på desammas affösning, föranlåtes jag anmäla min vördsamma reservation.

Det har under långliga tider utgjort ett önskningsmål för den jordbrukande delen af Sveriges befolkning att, åtminstone i afseende på beskattning af jorden komma till likställighet och undvika det virrvarr i afseende på jordnaturer, som är för Sverige så egendomligt.

Under en tid, då jordbrukets idkare synes lefva ett afmattande lif, då kungörelser om exekutiva och konkursauktioner å fast egendom fylla landshöfdingens kungörelser i flere län, då det ohörda inträffar, att fastigheter i vissa län icke ens till något pris kunna exekutivt afyttras för betäckande af Riksbankens fordringar, då tusentals idoga arbetare instufva sig på de bräckligaste farkoster för att söka sin utkomst i främmande verldsdelar — under en tid, säger jag, då flertalet förer reformernas och samhällsförbättringarnas språk på sina läppar, hade man väntat att vinna något fördelaktigare resultat af de hittills gjorda ansträngningarne i afseende på grundskatternas borttagande.

Utskottet har dock funnit sig belåtet med det lilla tuppfjät, som skulle förefinnas uti dess tillstyrkande af Kongl. Maj:ts nådiga proposition om räntornas och tiondens förvandling till penningar efter ett pris, som skulle för all framtid ådraga den skattskyldiga jordegaren en ökning i bördor, jemfördt med det vid räntornas förenkling i jordeböckerna upptagna pris, af icke mindre än 531,483 Rdr 22 öre Rmt.»

Detta var den förhöjning i skatt, som jorden med ett enda penndrag fick vid förändringen.

Det heter vidare i reservationen:

»Detta vore i sanning ett övåntadt resultat af den reform som inträdde vid räntornas förenkling år 1855. Nogsamt inseende, att senare årens genom en konstlad markegångssättning stegrade pris hota att i ännu högre grad stegra bördan för skattejorden, i fall man icke nu antager det tillstyrkta förslaget, vågar jag dock framkasta det spörsmål: Var det representationens mening med förenklingen att frambringa en sådan stegring i skattejordens bördor?»

»I Stats-Utskottets eget utlåtande heter det, att 1. § af Kongl. kungörelsen den 11 Maj 1855 uttryckligen innehåller att räntornas samfälda belopp icke skulle derigenom undergå ändring vare sig till förhöjning eller minskning.» Och vidare: »Emellertid hafva grundskatterna, som vid förvandlingen uppgingo till 4,211,022 Rdr. 7 öre, sedermera ökats med icke mindre än 926,470 Rdr. 40 öre, eller med omkring 22½ procent för åren 1854—1868, således i medeltal med 1½ procent om året. Denna märkbara tillökning på senare tiden hade, enligt hvad komiterade upplysa, väl förnämligast varit en följd af höjda varupris, men äfven till en icke oväsentlig del af de persedelutbyten, som vid skatteförenklingen blifvit bestämda, och i synnerhet hade de hemmansräntor, uti hvilka ladugårdsprodukter i någon större mån ingått i stället för andra persedlar, blifvit stegrade. Räntornas penningevärde ökades under de tio åren 1831—1840 med 3.45 procent och åren 1841—1850 med 4.17 procent, eller i medeltal med föga öfver ⅓ procent om året och då de efter skatteförenklingen ökats med omkring 1½ procent årligen» o. s. v.

Herr Dickson nämnde, att då man köpt dessa skattehemman med kändedom om de räntor som hvilade på desamma, så kunde man icke säga att räntornas bibehållande innebure någon egentlig orättvisa. Men jag skall bedja att få fästa hans uppmärksamhet på att då dessa hemman från början såldes, utgick skatten å dem efter kronovärde och till belopp af omkring 14 daler på hemmanet. och att dessa 14 daler sedermera vuxit till 3 å 400 rdr. Denna stegring inträffade förnämligast under perioden 1831—1840.

»Det är uppenbart», heter det vidare i Stats-Utskottets utlåtande, »att, såvidt man verkligen åsyftat att genom skatteförenklingen någon skatteförhöjning ej skulle ske, ett väsentligt misstag egt rum.» Detta skedde nemligen genom räntans och tiondens be-

*Ang. landt-
försvarets
ordnande.
(Forts.)*

Ang. landt-
försvarets
ordnande.

(Forts.)

räkning efter medelmarkegångspriset för åren 1859—1868 till 5,137,492 kr. 47 öre.

Nu skall jag anhålla att få beledsaga detta utlåtande med yttranden af ett par personer, af hvilka den ene ännu är kvar vid Riksdagen och den andre, Rådmannen Björk, torde af den talare, som jag replikerar, betraktas som en auktoritet. Denne sistnämnde yttrade vid 1869 års riksdag: »Jag delar visserligen fullkomligt den mening, som en värd ledamot nyss uttalat, att för närvarande i denna aflösningsfrågan intet kan göras. Men å andra sidan är jag ense med Herr C. A. Larsson, att det icke bör dröja länge, innan i sådant hänseende något både kan och bör blifva vidjordt samt att i framtiden saken bäst ordnas på det af honom föreslagna sättet». Detta föreslagna sätt afsåg att man skulle ackordera med allmänna hypoteksbanken att öfvertaga all ränta och kronotioden som svarade mot 100 millioner riksdaler emot erhållande af allmänna Hypoteksbankens 5 procents obligationer till enahanda belopp. Dessa 100 millioner ansåg Herr Dickson att man då skulle rent af hafva slumpat bort. Men jag vill fråga om man icke sedan dess kan med mera skäl sägas hafva slumpat bort dylika obligationer till vida högre belopp. Hade man i stället för egna statsobligationer tagit dessa 100 millioner kronor som värdet af grundskatterna lemnat, så skulle staten nu icke behöft hafva ett öres skuld på sina jernvägar och ändock kunnat bygga lika mycket som nu skett. Det hade icke blifvit någon annan skilnad än att staten i utlandet förvandlat hypoteksbankens obligationer i penningar och sedermera icke behöft vidare bekymra sig om dessa obligationer. Och man hade icke heller behöft förorsaka något tvång emot skattejordens egare, ty den som icke ville begagna sig af utvägen att befria sin jord från grundräntan för ingenting, vore icke heller värd någon afskrifning alls.

Herr Dickson nämnde att det skulle hafva uppstått svårigheter härvid och att skattebönderna icke skulle kunna tvingas att ingå på de af mig föreslagna anordningarne. Men de behöfde ju ej betala ett öre mer än grundräntans belopp, ehuru de skulle erlægga denna ränta till Hypoteksbanken i stället för till kronofogdarne. Statsverket skulle då icke behöft hafva det ringaste besvär med debitering och uppbörd af dessa räntor. Staten hade visserligen fått 1 procent mindre inkomst på de erhållna obligationerna, men huru mycket kosta icke nu alla dessa bestyr med indrifningen och kontrollen af uppbörden?

Herr Björk yttrade vidare: »Sedan först den åtgärden blifvit vidtagen att förvandla grundräntorna i bestämda penningebelopp, skall det blifva ganska lätt för Staten att komma öfverens med Hypoteksbanken och de särskilda hypoteksföreningarne att öfvertaga Statens rätt till grundräntorna. Naturligtvis måste Staten under tiden tillhandahålla dem biträden i och för uppbörden och detta kommer visserligen att medföra en kostnad, som Staten kanske icke

kan få ersatt. Likaså skulle Staten å det kapital, hvartill grundrëntorna förvandlas, icke erhålla full ränta, utan få nöja sig med blott fem procent. Herr C. A. Larssons förslag innebär således i verkligheten en eftergift af en sjettedel af grundskatterna; men en väsentlig fördel skulle dock tillskyndas *Staten*, som inom en icke aflägsen framtid helt och hållet sluppe ifrån ett besvärligt och kostsam uppbördssätt och de *skattdragande* hvilka vunne befrielse från grundskatterna utan att för aflösningen vidkännas ökade utgifter. Dertill kommer den stora fördelen att svenska jorden derefter komme att blifva lika beskattad. Detta tyckes bevisa något och en tillförlitligare auktoritet än denna, lärer knappast kunna åberopas. Han var en ibland de klokaste riksdagsmän, som jag lärt känna. Här-efter skola Herrarne få höra, huru det lät inom Första Kammaren; der yttrade Herr Carl Ekman följande: »Sedan Kongl. Maj:ts proposition om grundskatternas förvandling till penningar genom begge Kamrarnes godkännande blifvit antagen, är ett stort steg taget på den väg, som leder till grundskatternas fullständiga aflösning. Vi hafva vid föregående riksdagar sett, att framställningar gjorts derom, att en sådan aflösning skulle få ega rum, och i den nu föredragna punkten lemnar Utskottet äfven svar å motion, som i sådant syfte blifvit framställd. Jag är fullkomligt öfvertygad derom, att framställningar om aflösningen skola vid framtida riksdagar i mängd förekomma, och tror förvisso, att hvarje sådant framställt förslag skall blifva för Staten allt mindre och mindre fördelaktigt.

Med anledning häraf, och då jag anser den af Herr Carl Anders Larsson väckta motion vara ganska tänkvärd, emedan densamma möjliggör en kapitalisering af rëntorna och en amortering af densamma, skulle jag visserligen vara hågad att förorda, det något mera afseende fästades vid motionen, än som kommit densamma nu till del. Men jag anser Regeringen i en fråga, sådan som denna, böra taga initiativet, och då jag nu ser Herr Finansministern närvarande, vill jag begagna tillfället att uttrycka den önskan och förhoppning, att ett förslag i ämnet så fort som möjligt må blifva från Regeringens sida framlagdt. I afvaktan härpå, vill jag ej nu framställa något särskildt yrkande i afseende på denna punkt.»

Detta var ett yttrande af en man, som Herrarne icke må tillvita att hafva varit ledd af egennyttiga beräkningar, då han påyrkade en sådan reform, som den jag åsyftat. Att emellertid dåvarande finansministern icke stälde sig uppmaningen till efterrättelse kom sig deraf, att han några dagar derefter fick sitt afsked. Ett gammalt ordspråk säger, att man bör akta sig för detta ordet *för sent*. Nu tror jag, att ju längre Herrarne undanhålla härordnings- och grundskatteafskrifnings-frågornas ordnande i afbidan på lämpligare förslag i sådant afseende, ju svårare skall det blifva att få dessa frågor lösta; ty det har visat sig, att hvarje nytt förslag, som blifvit framlagdt vare sig i den ena eller andra frågan, detsamma af eder, mine Herrar, ansetts sämre än de föregående

*Ang. landt-
försvarets
ordnande.
(Forts.)*

Ang. landt-
försvarets
ordnande.
(Forts.)

förslagen. Det var icke länge sedan en af landets högste män sade, att grundröntorna icke vore någon *skuld*, utan en *skatt*, som för tillfället behöfves, men hvilken, ifall staten en gång kunde undvara densamma, borde afskrifvas; och han grundade detta sitt yttrande på ett kungligt löfte, som afgafs för sjuttio år tillbaka. Då pågick en ryslig strid. Herrarne torde påmiuna sig, att Konungen lät skrifva enskilda biljetter till Riksdagsmännen och att han lät kalla upp till slottet alla de bönder, som då funnos inom representationen, samt sökte med godo och ondo att vinna dem för Regeringens åsigter och slutligen, då ingenting annat hjälpte, så var det endast genom löftet om att med alla till buds stående lofliga medel förhjelpa dem till deras rätt, som bönderne tilläto sin talman att kluttra på den nya konstitutionen. Men, mine Herrar, vi hafva aldrig fått det löftet uppfyllt!

Om Herrarne eftersträfva att utarma skattebönderna, så komma Herrarne att sjelfva till sist deraf lida, ty det är just skattebönderna, som få bidraga till att fylla denna budget, som växt från tio till ett hundra millioner kronors utgifter för statens räkning. Tänken således på orden *för sent* jemväl i denna härordningsfråga, så att det icke må komma allt för surt efter. Förliden riksdag hörde man Herrarne tala ett helt annat språk i afseende på det då framlagda härordningsförslaget; då sade man, att det vore farligt att undanskjuta frågans lösning, och man sökte skrämma oss med den föreställningen, att ryssen skulle komma och taga oss när som helst; *nu* deremot litar man måhända derpå, att Ryssland fått så mycket stryk, att vi från den sidan icke hafva något att befara. Om Herrarne minnas alla de goda saker, som vi i anledning af vårt då fattade beslut fingo höra, så väl från pressens sida som genom spridda nidvisor — jag kallar dem nidvisor, ehuru de voro författade af en studerad intelligent man, som, om han icke tillhörde intelligenspartiet, likväl icke var långt derifrån — om, säger jag, Herrarne läst dessa nidvisor, så är jag säker om att Herrarne sjelfva, men icke landtmannapartiet skall komma att i år få skyldra på samma sätt samt få uppbara skulden för att förslaget icke haft framgång, men alldeles icke landtmannapartiet därför att detta icke gått in på det föreslagna lottningssystemet, hvilket aldrig kom till pröfning. Det kan väl icke gerna falla någon menniska in att tro, det vi äro betänkta på att frångå vår en gång för alla fattade princip, att icke gå in på denna lottning. Herrarne påstå, att det icke skulle vara särdeles farligt att låta lotta sig in till dessa militärskolor, som nu äro föreslagna. För min del deremot kan jag icke begripa hvad det är, som gör Herrarne så oroliga för att vi icke skulle komma att såsom försvarare af vårt fosterland erhålla landets bästa ynglingar, såsom man önskat? Hos oss ligger den största farhågan deri, att om man visste sig kunna taga yngling med våld skulle befälet icke behandla desse värnpliktige på samma sätt, som fans föreslaget i det af Kongl. Maj:t för 1875 års Riksdag framlagda förslag, eller

att bibringa dem den krigiska och medborgerliga bildning, som, enligt hvad man då trodde, skulle göra platserna vid rekrytskolorna lika eftersökta som våra folkhögskolor.

Här hafva så många olikartade framställningar blifvit gjorda, att, om jag skulle, med ledning af de anteckningar, som jag gjort, upptaga dem alla till bemötande, så skulle ingen annan få tillfälle att yttra ett enda ord i saken; men som jag icke vill beröfva dem det nöjet, skall jag afstå från ordet och inskränka mig till att yrka bifall till såväl det ena som det andra af nu föreliggande betänkanden.

Herr Adlersparre: Finge man se det nu föredragna betänkandet N:o 1 uteslutande från militärisk synpunkt och med blicken fästad endast på härordningsfrågan, så skulle jag gifva detta betänkande min röst. Men så kan icke nu ske. De för mig afgörande skälen emot detta betänkande äro tvänne. Man har beklagligtvis satt såsom ett vilkor för detta härordningsförslags antagande, att grundskatterna utan någon slags aflösning helt enkelt skola *afskrifvas*. Trots hvad jag hört af en gammal ärad vän här bakom mig, kan jag för min del icke finna att grundskattefrågan bort sammanföras med härordningsförslaget utan hade den bort behandlas ensam och för sig sjelf. Jag är äfven öfvertygad om, att utgången blifvit rättvis. På frågans nuvarande ståndpunkt anser jag mig icke ens ega rättighet att med min röst medverka till en sådan tvär afskrifning af grundskatterna.

Vidare tillbakahålles jag af ett annat för mig icke mindre behjertansvärdt skäl, nemligen att man här vid ordnandet af landets försvar icke annorlunda berört sjöförsvaret, än att man, utan någon slags ersättning, beröfvat det dess stamtrupp — båtsmanshållet. Här är ovilkorligen ett fel begånget. Men icke kan jag anklaga Utskottet; ty Utskottet har icke haft rättighet att behandla andra frågor än sådana som blifvit till Utskottet remitterade. Jag vill icke heller utkasta någon förebräelse emot motionärerne, ty naturligtvis har hvarje motionär full frihet att motionera uti de ämnen han vill, samt att icke beröra de ämnen han ej vill behandla. Måhända är jag sjelf den felaktige, som icke passat på att i rättan tid, sedan de 102 inlemnad deras motion, väcka en motion för att betrygga sjöförsvarets tillvaro. Emellertid har slumpen eller omständigheterna bringat det derhän, att, om detta förslag med sina stora kostnader antages, så skall sjöförsvaret, om icke några garantier lemnas för, att det medelst en lämplig personal kan uppehållas i enlighet med landets fordringar, blifva försummadt, utsvultet och slutligen dö. Detta är hvad jag fruktar, och det är nog för mig att ej biträda förslaget. Grundskattefrågan är, som sagdt, ett annat skäl.

En annan hufvudsaklig anmärkning har jag emot föreliggande förslag — ehuru denna anmärkning ensam icke skulle hindrat mig att bifalla detsamma — att 15 år synas mig vara en allt för

Ang. landt-
försvarets
ordnande.
(Forts.)

Ang. landt-
försvarets
ordnande.
(Forts.)

lång öfvergångstid innan beväringssynglingarna erhålla sina 90 dagars öfning. En ärad talare midt emot mig har visserligen anmärkt att enligt 1875 års förslag hade generalstaben sjelf föreslagit en öfvergångstid af 15 år. Men den väsentliga anmärkningen måste härvid fogas att enligt 1875 års förslag skulle under dessa 15 år infanteriet öfvas 10 $\frac{1}{2}$ månader, artilleriet 12 och kavalleriet, om jag minnes rätt, 17 månader, hvaremot enligt nu föreliggande förslag under dessa 15 år är fråga om blott 3 månaders öfningstid.

När jag framställer dessa anmärkningar, bör jag dock på samma gång göra så väl Utskottet som motionärerne den rättvisan, att deras förslag innebär, enligt mitt förmenande, stora och väsentliga förbättringar och ett stort framsteg i den rigtning, som för mig varit ett flerårigt mål att ernå. Deribland räknar jag främst det, att, om detta förslag kunde antagas, vi blefve befriade från vårt gamla indelningsverk, hvilket så väl genom regeringens som representationens åtgöranden nu mera synes mig ohållbart och hvilket, så länge det har sin tillvaro, hindrar oss att komma till ett tidsenligt försvar. Vidare innebär detta betänkande en annan stor fördel, nemligen att beväringens öfningar icke obetydligt ökas, och att värnpligten blifver utsträckt till flera åldersklasser. Icke heller får man förbise huru befälskadrerne i väsentlig mån skulle blifvit ökade och att stammen hade fått en kortare tjenstetid, hvilket senare medfört den stora fördelen, att fäderneslandet i händelse af krig härigenom skulle erhållit ett större antal öfvade krigare än under nuvarande förhållanden kan ega rum.

Jag erkänner, att en stam grundad på frivillighet, d. v. s. värfning, icke är ett tidsenligt steg framåt; men jag kan icke heller undgå att inse, att en fullt tidsenlig härorganisation och ett i militäriskt hänseende nöjaktigt förslag skulle, om det tvärt framkastades, icke kunna genomföras. Det måste hafva på ett eller annat sätt en öfvergångstid. Skall en ny, stark och tidsenlig härordning kunna blifva en verklighet, synes den, så att säga, böra formas som en spetskula för att kunna splittra och genomtränga föråldrade begrepp och fördomar. Allt nytt väcker motstånd så väl bland herrar som allmoge, och måste *delvis* genomföras.

Det här föreliggande hörordningsförslaget har jag icke kunnat anse annat än såsom ett öfvergångsförslag. Blefve det antaget, skulle värnpligtens idé, enligt mitt förmenande, hafva vunnit en stor och afgörande seger och inom icke många år, med eller mot motionärernes afsigt, blifvit den allena herskande.

Man har gjort stränga och, jag medgifver det, till en del berättigade anmärkningar mot en frivillig stam, så som vore den omöjlig att kunna hållas fulltalig. Jag tror dock, att förslagets motståndare härvid gjort sig skyldige till öfverdrift. Jag vill icke bestämdt påstå att svårigheter ej kunna uppstå, eller att värfningen innebär en ofelbar säkerhet för att stammen under alla konjunkturförhållanden skall kunna hållas fulltalig, men jag ber att få fästa

uppmärksamheten på, att den här föreslagna värfningen har icke samma motbjudande beskaffenhet som den, hvilken hittills varit tillämpad, då gamla supiga soldater, afskedade från det ena regementet, ånyo taga värfning vid ett annat. Enligt detta förslag skulle värfningen uteslutande blifva inskränkt till beväringens sex första åldersklasser och skulle, enligt mitt förmenande, derigenom få ett högre anseende och blifva mera populär. En trupp, som sammansättes på sådant sätt, skall, tror jag, hafva lättare att få rekryter än våra värfvade regementen hittills kunnat hafva.

En reservant i Utskottet och talare här i dag hafva såsom bevis på omöjligheten att medelst värfning hålla stammen fulltalig anført, att våra värfvade regementen, som under de senare åren icke behöft mer än 12 à 1300 man, svårligen kunnat erhålla detta rekrytantal. Men härvid är att märka, att det måste väl vara svårare att få rekryter vid garnisonsregementena, der tjänstgöringen är nästan oafbruten hela året om, än vid en sådan trupp, som här är föreslagen, der tjänstgöringen, med undantag af första året, då rekryten måste genomgå rekrytskolan, blir inskränkt till 6 eller några få veckors tjänstgöring på hela året men han ändå får åtnjuta sin årslön oafkortad. En annan omständighet har jag icke heller kunnat förbise, nemligen att, då våra värfvade regementen under dessa senare år haft svårt att erhålla rekryter, värfningen gått ganska lätt vid den indelta armén, ehuru värfningen der varit mera bindande än här är ifrågasatt, emedan den i förra fallet gällt hela lifvet, men här är fråga endast om sex år. Man skall kanske invända, att torpen vid indelta armén voro så lockande. Men torp finnas icke öfverallt. Det finnes hundratals soldat-, ryttare- och båtsmansnummer, som äro utan torp, men värfningen går lika lätt för dessa nummer, som der torp finnas.

Jag säger ånyo, att jag icke absolut vill påstå, att en frivillig stam skall under alla tidsförhållanden kunna upprätthållas medelst värfning; men är värfningen icke tillfyllest, då är man nödsakad att tillgripa fyllnads- eller supplementslottning, och den kan då ej vägras om den blott sker för kortare tid.

För min del har jag icke något annat att invända mot denna lottning, än att den i närvarande stund står i uppenbar strid med den allmänna opinionen inom landet. Den sårar folkets rätts- och likställighetskänsla, och den bör derföre, enligt mitt förmenande, åtminstone tills vidare undanskjutas. Finner man, att värfningen icke är tillfyllestgörande, då *måste*, som sagdt är, lottningen tillgripas. Min öfvertygelse är, att om allmänheten får se, att i de nya baracklägren de värnpliktige vårdas väl och få goda instruktioner, skall inom några år motviljan mot utlottningen minskas och försvinna.

Deremot anser jag en annan anmärkning, som jag dock icke här hört uttalas, vara fullt berättigad, den nemligen, att med den nu föreslagna värfningen skulle man svårligen kunna erhålla solda-

Ang. landt-
försvarets
ordnande.

(Forts.)

Ang. landt-
försvarets
ordnande.
(Forts.)

ter med den bildning, som fordrades för att blifva lämpliga ledare för de värnpligtige. Men å andra sidan, om med lottningen följer rättighet för den utlottade att för lega friköpa sig, såsom ledamöter i Första Kammaren hafva föreslagit, då skulle supplementärlottningens införande icke i detta hänseende medföra någon förbättring utan tvärt om!

Icke heller tror jag, att de, som beklagat sig öfver de stora kostnaderna, skulle vinna något medelst supplementärlottningens införande, ty svårligen skulle man kunna låta den utlottade, som mot sin vilja ryckes från sitt yrke och ställes i soldatledet, få mindre aflöning än den värfvade soldaten, vid hvars sida han står. Jag medger, att den stora kostnaden är behjertansvärd, men jag frågar, hvem tror, att man i våra dagar kan få en kraftig och tidsenlig härordning med fulltaliga befälskadrer, med en stam som måste aflönas och med värnpligtige, som måste åtminstone något så när tillräckligt öfvas, utan stora omkostnader. Jag fruktar, att hvarje förslag, som hädanefter framkommer, skall blifva snarare dyrare än detta. men ej tvärt om.

Jag har velat uttala dessa ord, derföre att jag velat gifva Utskottet och motionärerne den rättvisa, de synas mig förtjena. Men af de skäl jag i början af mitt anförande nämnde, eller att jag icke kan finna, att grundskattefrågan bort sammanföras med och sättas som vilkor för härordningsfrågan, och då jag icke heller från min ståndpunkt kan bifalla ett förslag, som enligt min uppfattning, skulle utsvälta vårt sjöförsvaret, är jag tvingad att vägra det föredragna Utskottsbetänkandet min röst.

Herr Casparsson: Då man, som jag, i tjugufem år varit en fredlig landtman, och så finner att 102 andra fredliga landtmän förena sina skilda tankar om sättet för ordnandet af försvaret till en gemensam tanke, och denna tanke uppträder fullt rustad med spjut och sköld i en gemensam motion, då tror jag den frågan är fullt berättigad, liksom den för visso är helt naturlig: hvar togo Herrarne den tanken ifrån? Jag vet nemligen af erfarenheten, att landtmännens sysselsättningar i allmänhet icke egna sig åt krigsorganisatoriska betraktelser och har derföre svårt att föreställa mig, att förslaget framsprungit ur Herrarnes eget kollektiva hufvud, vore äfven detta ett Jofurshufvud. Jag har derföre begagnat den ledighet från det trängare riksdagsarbetet, som i rikt mått varit mig förunnad, för att under tiden sysselsätta mig med krigsorganisatoriska undersökningar för att möjligen på den vägen taga reda på det system, hvarpå det till Riksdagens antagande framlagda härorganisationsförslaget grundar sig, men förgäfvets. Visserligen är det byggdt på principen af stam och beväring, men det är dock icke ett bibehållande af vår gamla krigsförfattning; man har sagt, att det är till en del byggdt på 1875 års förslag, men om rösten är Jakobs så äro händerna Esaus händer. Icke är det det rena värnpligts-

systemet, sådant detta tillämpas i Tyskland, Frankrike, Schweiz, Italien, Rumänien, Serbien, Österrike och Ryssland samt ehuru i mycket förminskad skala i våra grannländer Norge och Danmark; icke det genom lega och friköpning modifierade värnpligtssystemet, sådant det förekommer i Spanien, Portugal, Turkiet och Grekland; icke det rena värfningsystemet, sådant det sedan många år tillbaka funnits genomfördt i Storbrittanien; icke heller det genom lottning supplerade värfningsystemet, sådant detta sedan år 1815 existerar i Holland och till väsentlig del äfven i Belgien.

Ang. landt-
försvarets
ordnande.
(Forts.)

Men hvad i all verlden är då detta för ett system? Inte vet jag; men det synes mig i det närmaste likna ett, som inom en af de mest konkreta vetenskaper uti vårt land vunnit ett rättvist erkännande. *Man tager* nemligen först en bit, det rena värnpligtssystemet, och *man tager* derpå en bit af dess motsats, det rena värfningsystemet, tillsätter sedan en bit af krigslagarne, en bit af kommunallagarne, en bit af bevillningsförordningen samt slutligen, för att sätta spets på anrättningen, tager man rusthållet, rothållet, båtsmanshållet och grundskatterna och så säger man: se här är det till fullständig klarhet utdistillerade afkoket på 1873 års grumliga skrifvelse.

Såsom Herrarne veta, brukar jag ibland begagna citat. Jag kommer ihåg, huru, när prins Hamlet för hofmannen Polonius framlägger sina spekulationer, denne utbrister: »Fastän detta är galenskap, så är det likväl metod deri». Som artig hofnan säger dock Polonius detta naturligtvis »afsides». Ehuru icke hofman, vill jag ej öfverträda artighetens fordringar; och jag skulle äfven yttrat detta »afsides», om min mening vore att tillämpa uttrycket på det föreliggande förslaget. Jag är dock nog lycklig att kunna helt och hållet vända om meningen och säga: »fastän detta är klokskap» — ty det är verkligen klokskap, ehuru af lägre ordning — »så är det ingen metod deri» — eller åtminstone en mycket besynnerlig metod. Och det är den bristande metoden jag nu går att undersöka.

Utskottets förslag är till en början grundadt på en befälskader af 12,249 man. Denna befälskader är, om ett sådant uttryck tillåtes mig, orakad tagen utur 1875 års Kongl. förslag, enligt hvilket årskontingenten beräknades till 19,500 man, under det att deremot enligt motionärernas förslag samma kontingent skulle uppgå till 5,000 och enligt Utskottets beräkningar till 6,600 man. 1875 års förslag var ett till sina konsekvenser fullt genomtänkt förslag; det nu föreliggande förslaget åter är ett efter recept tillkommet tankefoster, som icke är fullt genomtänkt, och om man till den af Utskottet föreslagna befälskadern skulle ställa Ehrensvärds bekanta fråga: »kolonner, hvad gör ni?» så tror jag att denna befälskader skulle få svara: »vi göra ingenting under största delen af året».

Jag skall försöka att visa detta genom siffror ur Utskottets betänkande. När jag gör dessa anmärkningar mot den föreslagna be-

Ang. landt-
försvarets
ordnande.
(Forts.)

fälskadern, så vet jag på förhand att jag kommer att utsätta mig för klander af fackmännen som naturligtvis vilja hafva en så stor befälskader som möjligt. Men jag talar icke som fackman, utan som landtman; jag skall endast upptaga förhållandena sådana de gestalta sig vid fotfolket, som är hufvudvapnet. Jag vet att förhållandet gestaltar sig något bättre vid de andra vapnen. I ständigt tjänstgöring vid infanteriet skulle, enligt Utskottets förslag, blifva 26 öfverstar och 26 regementsqvartermästare. Men det är klart att om hela manskapet utom stamrekryterna skola släppas i vall hela året, undantagandes 30 dagar repetitionsöfningar, så blefve denna tjänstgöring icke något öfveransträngande arbete. Vidare skulle, enligt samma förslag, 26 öfverstelöjtnanter tjänstgöra i 30 dagar under repetitionsöfningarne med stamtruppen. Härtill komma för alla grader 10 dagars kaderöfningar, eller såsom det förut kallades befälsmöten. Vidare uppställer förslaget 98 majorer, af hvilka 25 skulle komma att tjänstgöra i 60 dagar och de öfriga 73 i 30 dagar. Ytterligare finnas, enligt förslaget, 494 kaptener, af hvilka 26 skulle tjänstgöra, enligt Utskottets förslag, $10\frac{1}{2}$ månader, men enligt reservanternas endast i $7\frac{1}{2}$ månader, och 25 skulle komma att tjänstgöra 6 månader, d. v. s. af desse 494 kaptener skulle tillsammans endast 51 komma att tjänstgöra $\frac{1}{2}$ år eller deröfver. Vidare hafva vi, enligt samma förslag, 643 löjtnanter, af hvilka 51 skulle tjänstgöra $10\frac{1}{2}$ månader, och 27 i sex månader, eller tillsammans 78 af hela löjtnantsgraden, som komme att hafva längre än ett halft års tjänstgöring. Underlöjtnanternas tjänstgöring komme deremot att blifva något längre, 171 af 392 komme att vara i tjänstgöring $\frac{1}{2}$ år eller derutöfver.

Se vi vidare efter huru fältöfningarne, enligt förslaget, komme att gestalta sig under repetitionsöfningarne, så skulle truppen i ledet komma att utgöra 12,464 stamsoldater och 12,378 värnpligtige. Delas denna summa på 26 regementen, så komme i regeln hvarje regemente att bestå af 955 man. Enligt 1875 års förslag uppgår en bataljons styrka på fältfot till 1000 man; och jag föreställer mig att fredsöfningarne böra om möjligt ordnas på fältfot. Men på en bataljon belöper sig under fredsöfningarne icke mindre än $4\frac{8}{10}$ regementsofficerare — jag ber om ursäkt att jag talar om bråkdelar af regementsofficerare, men jag kan icke annat, då en medelsiffra skall angifvas — 35 kompaniofficerare, 67 underofficerare och 48 korporaler. Hvad hela detta befäl skulle få att göra under öfningarna, är mig oförklarligt; och äfven om man delade regementena i två bataljoner, då på hvarje bataljon skulle komma 477 man, blefve befälet i alla fall öfvertaligt. Nu tänker jag mig den fullt berättigade invändningen, att detta befäl är nödvändigt ur militärisck synpunkt, emedan, då armén skall mobiliseras, detta antal och mycket mera behöfs. Det är fullkomligt riktigt, men ser man på, huru man i 1871 års förslag hade tänkt sig denna sak, var det något annorlunda. 1871 års förslag uppställde en befälsstyrka af 11,838 man,

under det att detta 1878 års förslag, om jag så får kalla det, uppställer en befälsstyrka af 10,626 man, således något mindre. Men 1871 års befälsstyrka låg i ett större antal korporaler och vice korporaler, ty der var föreslaget af detta slags befäl 8,404 man, medan detta förslag endast upptager 4,060 korporaler. 1871 års förslag upptog nemligen:

Officerare:	Underofficerare:	Korporaler och vice korporaler:
1,763.	1,591.	8,404.

1878 års förslag upptager:

Officerare:	Underofficerare:	Korporaler:
2,611.	3,955.	4,060.

Det senare förslaget, sådant det nu föreligger, talar visserligen i motiveringen äfven om vice korporaler, men hvar de finnas vet jag ej; åtminstone är ingen aflöning åt dem anslagen. 1878 års förslag, utan att hafva större befälskader, blir således dyrare just derigenom att befälsstyrkan här är lagd i officersgraden och till en del i underofficersgraden, då den deremot i 1871 års förslag var lagd i korporalsgraden. Det fans äfven i 1871 års förslag en befälsbrist, men den sökte man då ersätta genom anställande af reservbefäl och halfsoldsbefäl; och jag föreställer mig, att, om man vill tillämpa stamtruppssystemet, detta är den rationellaste och sparsammaste utvägen. Huru man än vill ordna försvaret, måste man väl ändå tänka på sparsamhet — och det är märkligt, att, på samma gång man begrafde 1871 års förslag, man äfven begrafde sparsamheten på fjerde hufvudtitlen.

Beträffande halfsoldsbefälet, tillåter jag mig erinra derom, att England, som icke behöfver sky några uppoffringar för sitt försvarsverk, har mot 8,258 officerare, som tillhöra den aktiva armén, 1,500 halfsoldsofficerare och dessutom 3,239 milisofficerare, d. v. s. halfsoldsbefälet jemte milisbefälet uppgår i England till mera än hälften af den aktiva arméns effektiva befälsstyrka. Hurudan milisofficerarnes utbildning är, vet jag icke, men halfsoldsofficerarnes är tillfredsställande, och de användas alltid, då krigsfara är för handen.

Som sagdt är, dessa anmärkningar äro naturligtvis icke acceptabla af fackmän, men ur sparsamhetens synpunkt tror jag de måste accepteras, ty vi kunna icke underkasta oss ett system för befälets anställande som blir så dyrt som detta.

Jag öfvergår nu till frågan om stammens anskaffande. Man säger, att, då rust- och rotehållare för närvarande kunna anskaffa rekryter, bör det icke blifva svårt för statsverket att äfven kunna anskaffa sådana. Men låtom oss betrakta förhållandet närmare. Det nuvarande behöfliga rekrytantalet, är vid den värfvade armén 1,290 och vid den indelta armén omkring 1,100. Denna senare siffra är jag icke fullt säker på, men ett hundratal mer eller mindre håller jag icke på. Det gör ett årligt rekrytbehof af 2,390. Men vid den

*Ang. landt-
försvarets
ordnande.
(Forts.)*

Ang. landt-
försvarets
ordnande.
(Forts.)

värfvade armén har det visat sig svårt och till en del omöjligt att anskaffa erforderligt antal rekryter, ty vid 1876 års slut uppingo vakanserna vid vår värfvade armé till 1,793 och vid den indelta armén utgör just svårigheten att under vissa förhållanden och i vissa orter kunna rekrytera ett af rust- och rotehållarnes svåraste klagomål öfver indelningsverket. Då frågar jag eder, mina Herrar: om det nu är svårt att under vissa omständigheter rekrytera omkring 2,400 man, är det då att förbättra saken att ställa så till att årligen måste anskaffas en styrka af 6,600? Jag frågar: är denna metod riktig? Man har svarat att införandet af värnpligtsöfningar skulle väsentligen förbättra förhållandet i detta fall. Vi skola då se till, huru förhållandet härmed varit i ett land, der värnpligt varit införd för längesedan och utsträckt längre i år än hvad här är föreslaget i månader. Jag skall taga exempel från Frankrike, derifrån jag i detta fall fått temligen exakta underrättelser. Jag tog mig i fjor friheten erinra derom, att man i Frankrike från 1815 till 1848 icke lyckats uppbringa den årliga värfningen till högre siffra än i medeltal 10,000 man. I förbigående vill jag blott nämna, några ord om de ryktbara »frivilliga» värfningarne i Paris år 1792 under den första revolutionens exaltation, af hvilka värfningar man gjort så mycket väsen. Man har talat om »nationens svindlande enthusiasm», m. m., som räddade fäderneslandet. Men så kommer statistiken helt lugnt och lägger fingrarne på saken, och då finner man, att dessa frivilliga värfningar icke inbringade mer än — 5,000 man. Under åren 1850 till 1869 anskaffades årligen i Frankrike på frivillighetens väg i medeltal 12,136 man. Det gör, tillämpadt på svenska folkmängdsförhållandena årligen 1,370 man. Men för att icke göra beräkningarne ofördelaktiga för den motsatta sidan ber jag att få tillägga till rekryteringen det antal rekapitulanter, som äfven årligen anskaffades eller i medeltal 13,748 man. Sammanlagdt har således årligen i Frankrike rekryterats 25,884 man, hvilket efter våra folkmängdsförhållanden motsvarar 2,700 man, eller något mera än hvad som för närvarande här årligen anskaffas. Men genom hvilka medel har denna rekrytering kunnat åstadkommas? Jo, derigenom att man till rekapitulanten utfäst en mycket hög ersättning.

Den 26 April 1855 utkom en lag, hvari stadgades att den, som önskade befrielse från krigstjenst, skulle till staten erlægga en viss summa, som tillföll en särskild kassa, benämnd »Caisse de la dotation de l'armée». Från denna kassa utbetalades ersättningar till nyvärfvade och rekapitulanter. Huru stor ersättning de förra erhöillo, har ej lyckats mig att få upplyst, men rekapitulanterna erhöillo från denna kassa 1,200 ända till 3,000 francs. Detta system måste emellertid redan 1867 öfvergifvas, emedan det blef för kostsam. Under den tid, lagen tillämpades och de höga premierna från ifrågavarande kassa utbetalades, hade blifvit anvärfvade 338,042 man eller i medeltal 26,000 man årligen, hvilket — tillämpadt på våra folkmängdsförhållanden gör omkring 2,700 man årligen.

Herrarne torde häraf kunna inse att, så snart man kommer till en i förhållande till folkmängden alltför hög siffra, anskaffningen ingalunda blir någon småsak.

Jag skall anföra ännu ett exempel, nemligen från Holland, ett land, som till folkmängden står oss ganska nära, men i rikedom står ofantligt öfver oss. Holland har 3,800,000 innevånare. Der har man också försökt frivillig anvärfning, som för närvarande utgör den egentliga källan för armens rekrytering. Derjemte är supplementarlottning tillåten, i fall tillräckligt antal rekryter ej kan på frivillighetens väg anskaffas. I sådant fall eger regeringen att låta utlotta, dock icke mera än $\frac{1}{7}$ af alla fem årsklasserna och i intet fall till högre siffra än 11,000. Huru hafva nu förhållandena här gestaltat sig? Jo — 1865 måste genom lottning inkallas 10,400 man, 1866 10,600, 1867 nödgades man gå till det högsta tillåtna antalet, eller 11,000, hvilken höga siffra för utlottningen sedermera är efter år måst bibehållas. Enligt 1875 års budget skulle den stående arméns normala styrka uppgå till 22,049 man. Den 1 Juli 1875 uppgingo vakanserna till 11,457, hvaribland 9,766 af de frivilliga. Dessa uppgifter äro hemtade ur krigsvetenskapsakademiens tidskrift för år 1876, 16:de häftet. Har då detta system i Holland visat sig tillfredsställande? Nej, tvärt om! Sedan 1871 har alldeles samma strid der i landet försiggått som inom den svenska Riksdagen, nemligen om antagande af ett nytt försvarssystem. Man fann nemligen vid mobiliseringen 1870—71, att det gamla systemet icke dugde. »*Man insåg genast* — såsom det står i nyssnämnda krigstidskrift — *att hela systemet hvilade på en ohållbar grundval*»; man måste ändra sättet för rekryteringen. Och nu vill man hos oss bygga rekryteringen på en ännu lösare grund. Att bygga förhoppningar på hären, må vara berättigadt, men att vända om förhållandet och bygga hären på förhoppningar har ännu intet land, utom det rika England, vågat.

Jag öfvergår nu till frågan om *beskaffenheten* af den stamtrupp, som på detta sätt skulle på frivillighetens väg anskaffas. I det fallet är jag nog lycklig att kunna åberopa auktoriteter, som inom denna Kammare måste hafva mycket högt vitsord. Jag tager mig friheten att återföra i Kammarens minne hurusom vid 1875 års riksdag 3ne reservanter inom det Särskilda Utskottet, nemligen herrar Johannes Andersson, Norén och Gunnar Eriksson hade framlagt ett förslag, som till sina väsentliga drag är detsamma som de 102 motionärernas nu föreliggande förslag. Reservanterne föreslogo bland annat, »att den del af stammen, som ej utgöres af yrkesmän, till hvilka senare räknas underofficerare, korporaler och spel, anskaffas på frivillighetens väg genom lega, mot städsel af circa 50 kronor och årslön af omkring 200 kronor, bland värnpliktige från och med 18 till och med 26 år, samt med en tjänstetid af minst 6 år och med högst 18 månaders öfningstid under de två första åren och 24 dagars repetitionsöfningar under hvarterdera af de

Ang. landt-
försvarets
ordnande.

(Forts.)

Ang. landt-
försvarets
ordnande.
(Forts.)

återstående 4 åren.» Herrarne finna således att reservanterna i likhet med de 102 motionärerna i år påyrkade att stammen skulle »på frivillighetens väg» åstadkommas, ehuru med afseende å nummerstyrkan och tjenstetiden olikheter förefinnas mellan dessa förslag. I militäriskt hänseende är de tre reservanternas förslag så tillvida bättre att det medgifver stammen längre öfningstid, och genom att nedsätta årskontingenten blir förslaget lättare att effektuera.

Då frågan år 1875 förevar, yttrade då varande krigsministern, sedan han nämnt några ord om värffningssystemet i England och de stora kostnader, som erfarenhet visat vara dermed förenade: »En blick på vår egen värffvade armé är i detta afseende för oss upplysande. Oaktadt befälets bemödande och oaktadt förhöjningen af värffningspenningarne samt det rikliga och goda underhållet, har det varit omöjligt att upprätthålla denna armé till ens $\frac{3}{4}$ af den ursprungliga numerären, utan att betydligt sänka anspråken på den värffvades både moraliska och fysiska egenskaper. Så är förhållandet, då det gäller några tusen man, och må vi tänka oss, huru det skulle blifva, om 30,000 man» — det är precis den siffra, som nu, år 1878, är föreslagen — »behöfde värffvas. Det skulle vara ogörligt äfven med de största penningeuppoffringar, om man icke på samma gång vidöppnade arméns leder för samhällets olycksbarn; i en sådan stam skulle våra söner finna sitt stöd i farans stund och en skola under fredens dagar! En sådan stam skulle blifva opålitlig i striden och en landsplåga under freden, och för den kan man icke utbyta vår indelta armé, som med sina militära olägenheter dock i disciplinärt och moraliskt hänseende utgör en prydnad.»

En ledamot af denna Kammare, som vid samma riksdag var ledamot af det Särskilda Utskottet, likasom han är det i år, på samma gång han är motionär i frågan, uttalade sig vid samma tillfälle på ett ändå skarpare sätt mot den af de tre reservanterna då föreslagna stammen; och jag anhåller, då han är en auktoritet i denna Kammare, att äfven få uppläsa hvad han yttrade. Han säger nemligen: »Kommer så de tre reservanternes från denna Kammare. Jo, hvarföre jag icke anslutit mig till deras förslag härleder sig från många skäl. Först och främst derföre, att om man ställer ersättningen för låg, så får man ej någon stam till den storlek och med den tjenstetid de vilja; ställer man den åter för hög, så blir det hela orimligt dyrt, det kan ej hjälpas.» Då motionären nu ställt ersättningen lägre, än hvad reservanterna föreslagit, så lärer väl deraf följa, att såsom talaren säger: »man ej får någon stam till den storlek», som åsyftas.

Talaren fortsätter: »För det andra är denna stora stam värffvad. Jag har i denna Kammare under de förflutna åren yttrat mig så ofta i denna fråga, att mina åsigter om den indelta armén borde vara kända.» — Ja, de äro verkligen kända. — »Jag vill dock öppet förklara, att i valet mellan en värffvad stam, sådan som reservanterne föreslagit, och en indelt, så föredrager jag den senare.» —

Då man således känner den ärade talarens tanke om vår indelta soldat, från potatissättningen till stelbentheten; så ligger det i sanning något *förkrossande* i detta omdöme, då han nemligen säger, att det man då ville sätta i stället var ännu sämre. Och det är för detta ännu sämre, han nu gör sig till fanbärare! Vidare anmärker samme talare mot de tre reservanternas förslag: »Tjenstetiden är för lång. Soldaten skulle enligt deras förslag kunna antagas vid 26 års ålder och tjenstetiden skulle kunna utsträckas ända till tio år. Soldaten skulle således kunna tjena qvar till fyllda 36 år, men då nödgades han gå ut i lifvet och börja en ny bana. Detta torde vara för honom ganska svårt, och min öfvertygelse är, att genom ett sådant stadgande, fattigvården skulle betydligt ökas.» — Det är således den *möjligen* uppkommande skillnad af fyra år, som skulle göra »skillnaden så stor». Då skulle den värfvade armén blifva för fattigvården betungande, men nu icke.

Ang. landt-
försvarets
ordnande.

(Forts.)

Nu tillgriper talaren den parlamentariska tenorbasunen, och utropar: »mot den stora värfvade armén har jag till slut den anmärkningen, att den icke är en folkets här, utan en Kongl. armé, icke en landets försvarsarmé, utan ett slags pretorianskt garde.» — Och dock gör han sig nu till öfverste och chef för införandet af detta »pretorianska garde»!

Talaren fortsätter:

»Ett förslag i samma syfte som de tre reservanternes lärer äfven under debatten i Första Kammaren hafva framstälts, och det förvånar mig icke att dylika förslag kunnat der framkomma, men här så mycket mera från män af folket.» Han, som dock vid början af riksdagen högtidligt förklarade, att han och de med honom likatänkande i eminentaste mening uttryckte »*folkets*» åsigter.

Slutligen säger han: »Det är ej fråga om ensamt en härordning, mot hvars öfvergrepp det närvarande innebär en borgen, utan om öfvergången till en härordning för framtiden, och i en framtid *kan* en armé, bygd på de grunder, reservanterne uppstält, missbrukas i frihetsfiendligt syfte.» — Nu skulle man kanske tro, att detta blott är retoriska trumpetsötar, hvarmed vid de stora tillfällena tecken gifves till körens instämmande. Nej! Han behandlar här ett politiskt motiv med den framgång, att det accepteras af då varande krigsministern, som vid samma tillfälle uttalade sig på följande sätt: »och jag säger såsom en talare i går yttrade: »en värfvad här är icke *landets* här!»

Förnekas kan gerna icke, att i dessa af mig nu anförda, för tre år sedan af den nämnde talaren fälda yttranden ligger en ganska bjert motsägelse mot hans uppträdande i år, men jag tviflar icke på, att han med sin kända fyndighet skall veta att förklara denna motsägelse.

Jag har någon gång roat mig med att söka lösa psykologiska gåtor; och jag tror mig verkligen hafva funnit klafven till denna. Jag ber att i det afseendet få påminna om ett yttrande i tyska

Ang. landt-
försvarets
ordnande.
(Forts.)

riksförsamlingen af Furst Bismarck, då han förebråddes för att hafva intagit en annan ställning till en fråga än han förut innehåft — det var dock mer än 3 år emellan. — Han svarade då: »Jag är en statsman, som disciplinerar mig sjelf». Måhända skulle någon vilja invända att det är en stor skilnad mellan ledaren af Tysklands politik och ledaren af vår nu varande försvarspolitik — men så är det också en väsentlig skilnad mellan det stora, eniga Tyskland och det lilla, oeniga Sverige. Men likheten mellan de begge ledande männen ligger deri, att begge förstå att »disciplinera sig». Då representanten för Södra Tjust på förmiddagen i den historiska återblicken talade om partiets ställning till Regeringen och lät framskynta »att förhållandet hädanefter kan komma att ställa sig något annorlunda», så ligger för nationen en tröst deri att, om så illa skulle vara, det finnes statsmän, som åtminstone hafva den likhet med den tyske rikskanslern att de förstå att »disciplinera sig sjelfva».

Samme talare framställde några frågor till besvarande. Då jag nu redan länge nog tagit Kammarens tid i anspråk, vill jag endast besvara några få af dem. Han sade, att generalstaben föreslagit en öfvergångstid af 15 år. Såsom en talare på stockholmsbanken mycket riktigt anmärkt, afsåg denna öfvergångstid en utsträckt värnpligt med en öfningstid på 12½ månader och icke 90 dagar. Förlängningen i öfningstiden för de värnpligtige var då föreslagen under första perioden till 60 dagar, under andra perioden till 76 dagar och under tredje perioden till 90 dagar. Den ärade talaren har i detta fall gjort generalstaben fullkomligt orätt, och då han tillbjöd oss att låna generalstabens betänkande, får jag åtminstone för min del betacka mig därför, ty jag tror, att han behöfver det bättre sjelf.

Då för 12 år sedan en stor reformfråga förelåg, nemligen representationsreformen, talade man mycket om en faktor, som kallades »situationen»; och jag tror, att den utöfvade på mängden ett stort inflytande. Här föreligger äfven nu en stor reformfråga, och man har hört en och annan äfven nu tala om »situationen» och deraf taga intryck. För mig har situationen hela tiden varit fullkomligt klar och blifvit det än mer vid genomläsande af de reservationer, som åtfölja Utskottets betänkande. Situationen för närvarande synes mig lämpligen kunna karakteriseras genom de ord, hvarmed Adam Homos skald skildrat ställningen i Danmark för några decennier sedan:

»Det var en tid, då man sig rota' samman,
För att åvägabringa något stort;
Och med ett »Hurra» skildes åt med gamman,
När ingenting till sist man hade gjort.»

Jag tror, att vi, om icke med »gamman», dock åtminstone med lugn kunna åtskiljas, i fall icke denna fråga vid innevarande riks-

dag blir löst, ty hela den föreslagna organisationens värde är beroende på *möjligheten* att åstadkomma den föreslagna stamtruppen, *beskaffenheten* af densamma och *utsträckningen* af dess öfningstid. Ser man på reservationerna inom Utskottet, synes det att åsigterna i detta fall äro långt ifrån att hafva enats. Utan garantier i dessa hänseenden, skulle ett antagande af detta förslag till härordning icke medföra någon *utveckling* af vår försvarskraft, utan blott en *afveckling* af $\frac{1}{3}$ af statens inkomster och en *inveckling* af de grunder, på hvilka samhället hvilar. Svenska nationen är dessutom van att i stora samhällsfrågor se initiativet utgå från sin Konung. Skall man ombilda vårt försvar, skall man omlägga de grunder, på hvilka vår krigsförfattning hvilar, så tror jag, att svenska folket har *rätt* att fordra, att för den organisation, som skall ersätta de former, som grundats och utbildats af Gustaf II Adolf, Carl XI och Carl XIV Johan, må lemnas en bättre garanti för de föreslagna reformernas duglighet, än namnen: E. Key, C. A. Larsson, Nils Larsson i Tullus och de 99 medundertecknarne af motionen. Jag tror, att den politiska klokheten bjuder detta, och jag yrkar afslag.

Ang. landt-
försvarets
ordnande.
(Forts.)

Herr Fredenberg: Ehuru Kammarens beslut i försvarsfrågan redan torde vara gifvet, då jag icke kan föreställa mig annat än att majoriteten med välvilja omfattar sitt eget förslag och diskussionen, huru liflig den har varit och ännu kan blifva, icke det ringaste lärer inverka på frågans utgång, ber jag dock, såsom tillhörande minoriteten och i känslan af att man, i en för fosterlandet så vigtig angelägenhet som denna, icke bör dölja sig bakom den oansvariga röstedeln, att få anföra de betänkligheter jag hyser mot det föreliggande förslaget.

Det största felet hos förslaget anser jag bestå deri, att det saknar nödiga garantier för att en stamtrupp af 30,000 man skall kunna hållas fulltalig på frivillighetens väg, ty då erfarenheten redan visat svårigheten af att anskaffa den behöfliga årskontingenten till vår nu varande armé, 2,300 man, torde svårigheterna för en här sådan som den föreslagna, der siffran går upp ända till 6,600 man blifva nästan oöfvervinneliga. Väl har jag hört yttras bland förslaget upphofsmän, att vill man betala bra, nog får man folk, men om detta till en viss grad torde vara sant, så är denna sanning likväl icke så obestriddig, att man kan trygga sig dervid; och kommer dertill, att kostnaden för den i fråga satta organisationen blir så stor, att statsverket knappast förmår bära densamma, då den ju enligt förslaget uppgår till 30 millioner, så ryggas åtminstone jag tillbaka för att vidare öka denna stora summa. Det är visserligen sant att man, såsom en reservant i Första Kammaren föreslagit, kan begränsa kostnaden genom att införa supplementar-lottning, men att på detta sätt fylla bristen, isynnerhet med en tjänstetid af sex år, synes mig temligen hårdt och orättvist mot den som träffas af lotten, hvars hela framtid derigenom på ett betänkligt sätt kan

Ang. landt-
försvarets
ordnande.
(Forts.)

rubbas, och vill jag derföre icke med min röst bidraga till att en sådan orättvisa blir lag. Jag medgifver villigt och gerna, att det nya härordningsförslaget i afseende å befälet och specialvapnen är betydligt starkare än våra nu varande stridskrafter, men hvad arméns hufvudvapen, infanteriet, beträffar, synes så icke vara förhållandet, ty enligt den promemoria, som åtföljer betänkandet N:o 1, finner man att den fullständigt öfvade stamtruppen icke skulle uppgå till mera än 24,485 man, deraf dock en del på lång tid, kanske icke på flera år erhållit någon öfning, då vi deremot i vår nu varande armé hafva nära 24,000 man fullt öfvadt manskap, och enligt 1871 års förslag skulle denna infanteristyrka uppgå till 26,000 man. I 1875 års härordningsförslag, som i många hänseenden legat till grund för det nu förevarande, är vida bättre sörjdt för behofvet af utbildadt reservbefäl än hvad här blir händelsen, der det säges att vid mobilisering uppkommande befälsbrist skall fyllas genom uppflyttning grad för grad, hvarigenom armén vid den stora befälsåtgång, som alltid inträffar under krig, snart kan komma att sakna någorlunda dugligt och kunnigt befäl. För min del är jag varmt öfvertygad och har blifvit det ännu mera efter genomläsandet af det föreliggande förslaget att, vill man bygga en härordning på stamsystemets grund, så måste soldaten vara bofast och antagen för en längre tjänstetid, ty först då framtiden är bättre betryggad genom längre tjänstetid, kan man hoppas att landets befolkning med håg och lust skall egna sig åt militäryrket, och då får man ock i de flesta fall, jag är derom öfvertygad, både en mera moralisk och mera pligtrogen soldat — än hvad torde blifva händelsen efter detta förslag — som, säge hvad man vill, blir ett godt stöd åt de värnpligtige ynglingarne. Men vill man icke detta, hvilket jag för min del skulle beklaga, så tror jag att vi icke kunna komma till någon tillfredsställande lösning af den stora fråga, som sedan så många år tillbaka stått på dagordningen, med mindre än att man öppet och ärligt sluter sig till en arméorganisation på den rena värnpligtens grund i enlighet med 1875 års förslag.

Det är på dessa skäl jag, utan att för närvarande göra något yrkande, förklarar mig icke kunna instämma i Utskottets förslag.

Herr Linder: Det kan naturligtvis icke af mig väntas, lika som jag icke heller ämnar att på något sätt ur militärisk synpunkt behandla Särskilda Utskottets nu föreliggande utlåtande N:o 1 i anledning af de inom Riksdagens båda Kamrar väckta motioner rörande landtförsvarets ordnande. Jag ber endast få nämna, att de motioner, som ligga till grund för detta utlåtande, särdeles de inou Andra Kammaren väckta under N:is 13 och 16, i åtskilliga stycken tilltala mig derför att de närma sig det sätt för försvarsväsendets ordnande, som enligt många och utmärkta sakkännares åsigt är det bästa, nemligen det rena värnpligtssystemet. Men det som i dessa motioner — och jag ser här i första hand på motionen N:o 13 —

minst tilltalar mig är slutet, hvilket börjar på detta sätt: E. Key, C. A. Larsson, och afrundas sålunda: P. Sahlström, P. Larsson. Denna slutstrof i här förevarande aktstycke innefattar nemligen 102 namn och säger sig vara en motion.

Ang. landt-
försvarets
ordnande.
(Forts.)

Om man söker göra sig reda för hvad en motion vill säga och i det fallet går till 55 § Riksdagsordningen, så finner man, att der säges motion kunna väckas af »riksdagsman»; men der säges ingalunda, att motion eger väckas af en koalition inom en Kammare, utgörande den Kammarens majoritet. Jag vet således icke om jag skall anse det förslag, hvaröfver Utskottet sig yttrat, vara en på grundlagsenligt sätt väckt motion eller icke. Enligt min uppfattning kan detta förslag icke anses vara en motion i detta ords egentliga mening, ty det är snarare att betrakta som ett beslut, ett beslut af majoriteten inom denna Kammare, ett beslut fattadt utom Riksdagen, utom Kammaren och utom de befogenhetsgränser, som grundlagen känner och dermed också erkänner. Jag kan således icke för min del fatta detsamma såsom en motion, åtminstone icke med afseende på de ledamöter inom denna Kammare, hvilka icke äro undertecknare deraf. Med afseende på desse är det snarare att anse som ett förständigande. Gent emot Första Kammaren kan det visserligen hetas vara en motion, så vida det ej snarare har betydelsen af ett anbud, att gå in på hvad i denna Kammare tyckes vara på förhand beslutadt. Då emellertid ett särskildt Utskott blifvit för frågans behandling tillsatt och detta Utskott nu afgifvit utlåtande och man åtminstone ännu icke under diskussionen fått höra hvad man fick höra under diskussionen i skjutsfrågan, nemligen att saken redan vore afgjord, minoriteten finge derom säga hvad den ville, så vill jag något taga detta förslag i betraktande. I allmänhet torde kunna sägas om Utskottets utlåtande hvad som gäller om den så kallade motionen, den af de 102 underskrifna. En och annan förändring har vidtagits och återfinnes i Utskottets afgifna utlåtande. Sådana förändringar hafva sannolikt tillkommit på grund af den inverkan Första Kammarens ledamöter inom Utskottet kunnat på frågan utöfva. Så finnes till exempel i lagen om upprätthållande af härens stamtrupp, sådan den lyder enligt motionen, ett uttryck, som är det måhända på en gång innehålls- och framtidsrikaste i hela förslaget, nemligen, att i vår armé skall finnas en genom frivilligt åtagande anskaffad stamtrupp till en styrka af »högst 30,000 man». Detta ordet »högst» är i Utskottets utlåtande borttaget. Det kan möjligen hända att icke alla finna detta vara en förbättring; jag för min del finner det vara en sådan.

Såsom jag nyss nämnde, finnes i förslaget åtskilligt, som tilltalar mig, men likväl icke allt. Det finnes en karakteristisk och för förslaget sannolikt väsentlig bestämmelse i den så kallade garantilagen, som jag icke kan godkänna. I andra paragrafen af denna lag heter det nemligen, att stammens soldater skola anskaffas genom »frivilligt åtagande» och mot den afföning, som kan blifva

Ang. landt-
försvarets
ordnande.
(Forts.)

erforderlig. Detta frivilliga åtagande får icke anses vara det samma som värfning, såsom man under diskussionen från ett par håll ansett sig kunna påstå. Utskottet har nemligen endast gjort en modifikation, men icke en förändring i det förslag, som i motionen finnes framlagdt. Deri säges visserligen icke hvad stamtruppen skall bestå af för slags folk eller huru densamma skall bildas; det säges blott huru den *icke* skall bildas. Den skall nemligen *icke* bildas genom »värfning». Så heter det uttryckligen i motionen, och Utskottet har ej borttagit detta uttryckliga förbehåll; det har blott företagit den redaktion deraf, att den negativt uttryckta bestämmelsen förändrats till positiv, i det Utskottet föreslagit att stamtruppen skall bildas genom »frivilligt åtagande». Man kan väl säga, att dessa två bestämningar: »icke värfning» och »frivilligt åtagande» i sjelfva verket äro synonymmer. En förklaring häraf torde emellertid ej vara obehöflig, och en sådan torde man också hafva att finna i hvad som säges å sidan 8 i motionen N:o 13, der det heter, att den nu tillämnade svenska arméns stamtrupp skall bildas genom »tillströmning». Detta är visserligen ett nytt begrepp, som hvarken kan sammanblandas med »värfning» eller med »legning», men i afseende på hvars praktiska tillämpning såsom ett sätt för erhållande af en stamtrupp man ännu icke har någon erfarenhet och svårigen torde kunna bilda sig en klar föreställning.

Under diskussionen har blifvit tillräckligt ådagalagdt, att stora svårigheter skola möta att genom vare sig »frivilligt åtagande» eller värfning eller »tillströmning» anskaffa 6,600 man för hvarje år, då det hittills visat sig vara förenadt med största svårighet att anskaffa en styrka af icke mer än omkring 2,000 på detta sätt.

Följaktligen torde åtminstone den del af förslaget, hvarmed jag nu sist sysselsatt mig, vara i behof af ändring, så vida nämnda förslag skall kunna anses blifva praktiskt användbart. Anvisningar till sådana förändringar äro också under diskussionens lopp i dag redan gifna, och man har kommit till ett sådant resultat, att något annat icke synes återstå, så vida man icke vill ingå på ett helt och hållet fullständigt nytt ändringsförslag, än att medgifva supplementär lottning. Man ser således, att åtskilliga svårigheter äro förenade med afseende å anskaffandet af folk till upprätthållande af den erforderliga stammen.

Beträffande åter möjligheten att erhålla de penningemedel, som erfordras för anskaffandet af stammen, hafva hvarken motionärerne eller Utskottet i sitt utlåtande lemnat anvisningar i detta hänseende. Det står endast i motionen N:o 13, pag. 8, att, om det belopp af 150 kronor, som föreslås såsom aflöning för de personer, hvilka låta anvärfva sig såsom stamsoldater, i framtiden skulle visa sig vara för lågt. »må det höjas». Detta är lätt, ja, lättvindigt sagdt, men ej så lätt gjordt. Ty huru man skall kunna anskaffa de medel, som erfordras för att erhålla tillräckligt antal stamsoldater för arméns behof i allmänhet och särskildt för numerärens ovilkorliga fasthåll-

lande vid 30,000 man, torde icke vara lätt att angifva, enär den ersättning, som skulle beredas statsverket genom den med två procent förhöjda bevillningen för onererade jordbruksfastigheter, enligt deröfver uppgjord beräkning lemnar omkring 300,000 kronor årligen, i stället för 10 millioner, som skola afskrifvas.

En annan svårighet, som i afseende å anskaffandet af folk uppstår, är den som företer sig, då man tager i betraktande en annan föreslagen bestämmelse, nemligen den, som förekommer i utlåtandet N:o 1, sidd. 40 och 41, § 13 i lagen om den allmänna värnpligten, der det heter: »att med ledning af mantalslängderna och i enlighet med de föreskrifter, Kongl. Maj:t utfärdar, skola mantals- och skattskrifningsförrättare uppsätta fullständiga listor till grund för den stamrulla, som skall föras öfver de värnpligtige inom hvarje kompaniråde. Dessa listor skola före den 10 påföljande Januari för granskning öfversändas till vederbörande pastorsembeten, hvilka genom anteckning å dem böra upplysa, dels om någon af deruti upptagne värnpligtige afidit eller afflyttat till annan ort, som, då den är känd, bör uppgifvas o. s. v.» Jag antager det vara för Kamraren känt, hvilka ofullkomligheter, som vidlåda det nuvarande sättet för mantals- och skattskrifningen, samt huruledes många personer kunna helt enkelt undandraga sig att någonstädes mantalskrifvas, derigenom att de kort före mantalsskrifningens förrättande taga ut flyttningsbetyg till obestämd ort och derefter med betyget på fickan kunna under flera år vistas hvar som helst, utan att någonstädes vara mantalsskrifne, och uppehålla sig med tillfällig arbetsförtjenst, utan att vara bland någon kommuns eller församlings befolkning inregistrerade. På samma sätt har man gjort en ganska sorglig erfarenhet derom, att ynglingar, som äro i beväringens åldern, ofta söka undandraga sig att utgöra sin vapenöfningskyldighet. Det är nemligen ganska vanligt att sådane ynglingar i början af året, sedan förteckning å beväringsskyldige blifvit upprättad, men innan kallelse till beväringsmönstring utgår, begära utflyttningsbetyg till »obestämd ort». Försedde med sådana dokument begifva de sig från den ort, der de sist varit mantalsskrifne, såsom jag ofta erfarit, i full afsigt att sålunda undandraga sig att fullgöra sin beväringsskyldighet.

Tron I väl, mine Herrar, att denna benägenhet hos dessa 21-åringar hädanefter skall blifva mindre än hittills? För min del vågar jag icke tro det. Det finnes, enligt min tanke, ganska svåra och betänkliga olägenheter med afseende å den möjlighet, som nu framlagda förslag erbjuder, att hålla stammens och beväringens normala antal uppe. I dessa hänseenden har jag velat lemna mitt bidrag till den granskning af det förslag, som här i dag är föremål för diskussion. I öfrigt har jag känt mig böjd för att på det hela instämma i de åsikter och hemställanden, som Herr Hedin under förmiddagens lopp uttalat. Jag skulle icke heller tvekat att förena mig med honom i det yrkande, han förklarar sig framdeles ämna

Ang. landt-
försvarets
ordnande.
(Forts.)

Ang. landt-
försvarets
ordnande.
(Forts.)

göra, och hade gerna lemnat min röst till hvad Utskottet i sitt betänkande hemställt, med de modifikationer, jag angifvit, så vida icke Kammaren genom sitt föregående beslut i afseende å föredragnings-sättet gjort detta numera omöjligt för mig. Genom det beslut, som Kammaren i afseende å föredragnings-sättet först fattade, har Kam-maren nemligen bundit en hvar, som skulle vilja instämman uti hvad Utskottet under punkten 1:o hemställt, vid hvad som under frågans vidare behandling i *alla* öfriga delar framdeles kan blifva beslutadt; men som jag icke kan låta binda mig på det sättet, finner jag mig helt enkelt nödsakad att säga nej till allt, som i hela denna fråga föreligger till antagande, något som jag annars visst icke haft för afsigt att göra.

Herr Sundin: Då jag nu tager till ordet i denna för vårt land så viktiga fråga, är det visserligen icke min afsigt att öka den långa lista af anmärkningar, som så väl på förmiddagen som i afton blifvit mot det föreliggande förslaget framställda, och hvilka för mig varit tillräckligt upplysande för att, äfven om jag icke förut i frågan fattat mitt beslut, bestämman mig huru jag skall afgifva min röst. Jag vill således börja mitt korta föredrag med samma tillkännagifvande, hvarmed de fleste af de föregående talarne slutat, eller att jag finner mig förhindrad att med min röst bidraga till det föreliggande förslagets framgång. Bland de anmärkningar, som under förmiddagens lopp blifvit mot förslaget framställda, har dock särskildt en för mig haft synnerlig betydelse, enär den rör det yrke hvaråt jag egnat mina krafter. Denna anmärkning har emellertid hittills framhållits, om jag så får säga endast i förbigående, och jag anser mig därför böra söka närmare utveckla den samma. I den punkt, der Utskottet framlägger motiven för sitt förslag om grundskat-ternas afskrifning, den enda punkt der frågan om vårt sjöförsvaret beröres, säger Utskottet, bland annat:

»Slutligen har Utskottet bort nämna, det Utskottet icke förbisett, att genom båtsmanshållets indragning flottan går i mistning af en stor del af det manskap, som hittills varit att för densamma på-räkna; men då någon motion rörande sättet att härför bereda flottan ersättning för närvarande icke föreligger, har Utskottet trott sig så mycket mindre ega anledning att i detta afseende framställa något förslag, som, derest båtsmanshållet varder indraget, Kongl. Maj:t icke lärer underlåta att för Riksdagen framlägga förslag rörande sättet för anskaffandet af det för flottan erforderliga manskap.»

Ja, derutinnan vill jag på det lifligaste instämman med Utskottet, att Kongl. Maj:t sannolikt icke lärer underlåta att i detta afseende framlägga förslag; men deremot kan jag på intet sätt dela Utskottets åsigt, att man nu bör anse en sådan förmodan tillfyllestgörande, och för denna min uppfattning har jag ett skäl, som jag förmodar inom denna Kammare åtminstone bör ega någon betydelse och som jag därför nu ber att få återropa. Då nemligen Kongl.

Maj:t för 1876 års Riksdag framlade ett förslag till ordnandet af vårt sjöförsvaret, uti hvilket förslag ifrågasattes en höjning af det årliga anslaget till flottan af något öfver 600,000 kronor, så yttrade Riksdagen i underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t, i full öfverensstämmelse med hvad Stats-Utskottet då tillstyrkt, följande: »Innan Riksdagen fattar något bestämdt beslut, som kunde för en längre framtid nödvändiggöras ökade anslag under denna hufvudtitel, har det funnits vara af nöden, att Riksdagen först erhåller kännedom om ej endast det fullständiga förslag till landtförsvarets ordnande, som snart torde vara att förvänta, för att med ledning deraf kunna rätt bedöma, hvilken ställning sjöförsvaret må bära i vårt försvarsväsende intaga, än äfven den nu pågående utredningen i afseende å landets förmåga att bära de ökade bördor, hvilka omkostnaderna för ett betryggande försvar må föranleda.» Man kan icke nog prisa den betänksamhet och den klokhet som i detta yttrande uttalas. Jag beklagar blott att icke samma betänksamhet fått göra sig gällande äfven nu, då frågan gäller vida större summor än de då begärda 639,000 kronor. Jag tror äfven att man, med afseende på Riksdagens då gjorda uttalande, icke nu kan vara berättigad att förlita sig endast deruppå, att Kongl. Maj:t skall för Riksdagen framlägga ett förslag till bildande af en stamtrupp för flottan. Enligt min åsigt kräfver nödvändigheten, att i den lag, som blifvit föreslagen angående ordnandet af landthärens stamtrupp, äfven införas erforderliga bestämmelser om bildande af en stamtrupp för flottan. Det är, mine Herrar, icke någon obetydlig sak, hvarom här är fråga, ty den stamtrupp flottan behöfver är ingalunda fåtalig. I detta afseende får jag åberopa den enda auktoritet som i denna fråga finnes tillgänglig, nemligen den komité, som år 1874 af Kongl. Maj:t tillsattes för afgifvande af förslag till ordnande af vårt sjöförsvaret på grundvalen af allmän värnpligt. Denna komité antog då att, under förutsättning att allmänna värnpligten komme att genomföras i den utsträckning, som det i det föreliggande förslaget till värnpligtslag afses, men med en öfningstid, hvad sjövapnet anginge, af minst 12 månader, under dessa förutsättningar, säger jag, föreslog komitén att stamtruppen för flottan skulle bestämmas till icke mindre än 2,400 man. Jag hemställer då, om det finnes något rimligt skäl, hvarför icke den nu föreliggande garantilagen äfven skulle tillförsäkra flottan den stamtrupp som för henne kan finnas erforderlig. För min del kan jag åtminstone icke finna något skäl dertill. Behöfvas dylika garantier för upprätthållande af arméns stam, så behöfvas de lika väl för flottans stam.

Utskottet säger i den af mig upplästa strofen, att någon motion rörande sättet att bereda flottan ersättning för båtsmanshållet för närvarande icke föreligger. Ja, detta är väl sant. Men deri ser jag icke något annat än en anklagelse mot motionärerne för det de icke framlagt en sådan motion. Jag kan icke, i likhet med en föregående talare, fritaga motionärerne i detta afseende, enär jag

Ang. landtförsvarets ordnande.
(Forts.)

Ang. landt-
försvarets
ordnande.

(Forts.)

anser deras tillvägagående härutinnan såsom, lindrigast sagdt, en försummelse eller ett förbiseende.

I afseende å den viktiga och stora frågan om grundskatternas afskrifning skall jag inskränka mig till den förklaring, att jag i denna fråga till alla delar instämmer med hvad Herr Adlercreutz härom yttrat.

Herr Berg: Då Kammarens majoritet är motionär i denna fråga och majoritetens förtroendemän väsentligen tillstyrkt motionen, kan det naturligtvis, såsom flere föregående talare anmärkt, icke särdeles löna mödan att yttra sig i ämnet. Men då jag icke kunnat instämma i det slut, hvartill Utskottet kommit, har jag trott det vara en pligt, åtminstone mot mig sjelf, att på förhand till protokollet angifva detta och derjemte i korthet anföra mina skäl derför. Att åt fosterlandet bereda ett betryggande försvar har sedan decennier tillbaka utgjort allas önskningsmål. Hvarje förslag, som i detta syfte framlagts, har dock fallit på grund af meningarnes skiljaktighet. Att söka utjemna denna skiljaktighet genom ömsesidigt tillmötesgående, genom uppoffrande af enskilda åsikter och önsknningar, utgör således, såsom en talare på förmiddagen antydde, ett oeftergiftigt vilkor för frågans lyckliga lösning. Men just derföre att jag i det nu framlagda förslaget icke kan finna att detta vilkor blifvit uppfyllt, just derföre att jag deri icke påträffar det tillmötesgående, som jag hade väntat, utan snarare ökade fordringar, är det som jag icke kan biträda förslaget. Frågan om den skattskyldiga jordens befrielse från de bördor, som hvila på densamma, är der gjord till hufvudsak. Den för fosterlandet viktiga frågan om dess försvar betraktas deremot endast såsom en bisak. Detta framgår redan af motionens motivering och bekräftas ännu mera af det beslut, som på förmiddagen fattades att förhandlingarne skulle börja med afgörandet af frågan om grundskatternas afskrifning. Vid uppgörandet af ett köpekontrakt brukar man vanligtvis först bestämma den vara, som skall köpas, och efteråt öfverenskomma om priset. Då nu majoriteten i Kammarerna satt frågan om grundskatternas afskrifning i första rummet, och fordrar denna frågas afgörande innan man fått veta hurudant försvar man vill erbjuda, ligger deri uppenbarligen en antydning att grundskatternas afskrifning är den egentliga varan, hvarom man köpslår och att fosterlandets försvar endast betraktas såsom det pris, man vill bjuda för densamma. Och skulle man ännu hysa någon tvekan härom, har denna helt och hållet blifvit undanröjd genom det yttrande, som på förmiddagen afgafs af den motionär, hvars namn står främst under motionen. Han uttalade öppet — och derföre håller jag honom räkning — att grundskattereformen stod främst på landtmannapartiets program och att den skulle drifvas igenom vare sig *med* eller *mot* regeringen.

Jag nämnde att jag icke funnit det tillmötesgående i motionen, som jag hade väntat. Visserligen har förslaget vissa förtjenster,

men dessa äro icke andra än sådana, som äfven funnits hos föregående förslag i ämnet. Hvad som i motionen icke är hemtadt från dessa, utan framträder såsom nytt, anser jag deremot icke såsom någon förtjenst. Det bjuder visserligen på en tillökning af beväringens öfningar från 30 till 90 dagar. Men i det närmaste enahanda tillökning medgafs af denna Kammare redan vid 1871 års riksdag, och ehuru det då var meningen att denna tillökning skulle genast erhålla sin tillämpning, gjordes intet annat förbehåll än *indelningsverkets* upphäfvande. Meningsskiljaktigheten gälde då endast om detta förbehåll borde obetingadt godkännas eller blott några lindringar uti indelningsverket medgifvas. Nu deremot fäster man vid sitt medgifvande om dessa tillökningar i beväringens öfningar det vilkor, att de endast efter några års förlopp samt sedermera så småningom och långsamt under en följd af 15 år skola inträda; och för detta fordrar man icke blott *indelningsverkets*, utan äfven *grundskatternas* afskrifning! Kan detta kallas tillmötesgående mot andras uppfattning? Jag tror det icke. Då man nu föreslagit att borttaga hela indelningsverket och man icke vill underkasta sig den allmänna värnpligtens fulla tillämpning, har man naturligen sett sig nödsakad att i stället för den indelta stamtruppen bjuda på en annan, som skulle anskaffas genom lega. Men denna stamtrupp, hvilken är afsedd endast att fylla härens behof, ehuru man — såsom förut ganska riktigt är anmärkt — icke ansett sig förhindrad att uppnåfva båtsmanshållet, denna stamtrupp skall icke blifva talrikare men väl dyrare än den nu varande, och jag hyser dessutom stor farhåga att den aldrig någonsin skall komma till stånd annat än på papperet. Man säger visserligen: blott man vill betala, nog får man folk; för pengar får man allt, äfven soldater. Detta påstående kan jag likväl för min del icke medgifva annat än under vissa begränsningar. Det, som icke finnes till salu, kan man icke köpa, och att ur beväringens led kunna årligen uttaga öfver 6,000 man, som skulle vara villige att antaga lega i en stamtrupp sådan som den nu ifrågasvarande, anser jag af skäl, som förut blifvit utvecklade, icke ligga inom möjlighetens gräns. Och om det äfven skulle låta sig göra, komme kostnaderna derfor onekligen att blifva alltför öfverdrifna.

Men — har Herr Key på förmiddagen frågat: om rust- och rothållarne kunna hafva råd att hålla den nuvarande stamtruppen, skulle staten då icke hafva råd att hålla den nya, hvarom nu är fråga. En föregående talare har redan upptagit denna fråga till besvarande och fäst uppmärksamheten derpå, att det är en väsentlig skillnad mellan att lega en soldat till den indelta truppen och till en stamtrupp af den beskaffenhet, som i förslaget afses. I ena fallet erfordras en vida mindre årskontingent, och utsigten att under en längre tid i sitt kall vinna bergning, ehvad det blir på torp eller icke, måste ovilkorligen väsentligt underlätta legan emot då fråga är om att endast på några år anställas i en legotrupp. Men jag vill äfven tillägga en erinran om hvad som inträffade vid 1871 års

Ang. landt-
försvarets
ordnande.
(Forts.)

Ang. landt-
försvarets
ordnande.

(Forts.)

ofta omtalade riksdag. Då förelåg ett förslag, enligt hvilket den indelta stamtruppen väl skulle bibehållas, men, på det att densamma måtte kunna beredas en mera tidsenlig utbildning utan att derigenom rust- och rotehållarne betungades, voro desses kostnader begränsade till ett visst maximum, och hvad derutöfver erfordrades skulle falla statsverket till last. Detta förkättrade förslag föll i Kamrarne, och bland de skäl, som dervid från landtmannapartiets sida anfördes, var äfven det, att soldaters anskaffande genom lega vore alltför dyrt, och man hänvisade i stället till värnpligtens tvång såsom vilkor för att kunna erhålla ett godt och rörligt försvar för bättre pris. Då, när fråga var om statens deltagande i den indelta soldatens underhåll, ansåg man detta blifva för dyrt; nu deremot, då fråga är att med vida större kostnad upprätthålla en värfvad trupp, med kortare tjenstetid, drar man sig icke för de deraf föranledda utgifterna. Jag kan dock icke undertrycka den farhågan, att det mäktiga parti, som inskrifvit sparsamhet på sin fana, snart nog, då det fått full erfarenhet af de nya bördor, som det nu ifrågasatta legosystemet kommer att medföra, skall rygga tillbaka därför och måhända innan ännu de nu erbjudna ökade öfningarne för beväringen efter en lång följd af år hunnit visa sina verkningar, se sig föranlåtet att kanske med samma styrka som man nu söker att befria sig från den förra bördan äfven bortvotera den nya och, såsom jag redan antydt, göra stammen till en stam endast på papperet utan motsvarighet i verkligheten; och jag har så mycket större skäl till denna farhåga, då jag besinnar det synnerliga motstånd som frågan om supplementärlottningen framkallat; ty vore man verkligen öfvertygad att stammen på frivillighetens väg skulle och kunde åstadkommas, så behöfde man icke frukta för lottningen, hvilken ju, i sådant fall, aldrig kommer att tillämpas; och de kraftiga protesterna mot densamma innebära således ett tydligt bevis att man sjelf miss-tänker att stammen ej utan tillgripande af denna utväg kan hållas fulltalig. Om emellertid dessa mina farhågor skulle vara ogrundade, om det verkligen skulle lyckas att mot lega erhålla en stam till erforderligt antal och att äfven för framtiden upprätthålla densamma — icke kan jag föreställa mig att denna trupp skulle i moraliskt, intellektuellt eller militäriskt hänseende i någon nämnvärd grad ega företräde framför den nuvarande indelte soldaten. Jag hänför mig i detta hänseende till hvad Herr Casparsson förut yttrat; och jag kan derjemte icke undgå att påminna mig ett yttrande just af samme talare, hvars namn står främst under motionen. Vid 1871 års riksdag förklarade han, efter att hafva framhållit sina betänkligheter emot den indelta armén såsom stamtrupp, »att ehuru värnpligten hos oss medför vida större uppoffringar än i andra länder, han likväl vore öfvertygad att svenska folket skulle underkasta sig dessa offer, om det erhöle ett försvar, grundadt på en stamtrupp, tagen utur beväringens led och *bland dess intelligentaste ynglingar*». Jag ber att till den värde motionären få i min ordning framställa

den fråga, om han verkligen tror, att det medel att bilda stamtrupp, som han nu föreslagit, är egnadt att locka intelligensen inom beväringens led in i denna trupp, och om det verkligen kan vara skäl att antaga, att denna stamtrupp med den knapphändiga öfning man vill gifva den skall kunna bibringas den militära anda och disciplin, den pligtkänsla och kärlek till yrket, som just utgjort den indelte soldatens mest framstående egenskaper? Jag är väl öfvertygad att han skall gifva ett jakande svar på denna fråga, men jag hoppas att han å sin sida må ursäkta om jag, utan att ifrågasätta uppriktigheten af detta svar, likväl icke vågar deruti instämma.

Jag erkänner villigt, att indelningsverket under närvarande förhållanden icke svarar mot tidens fordringar och således icke, åtminstone utan väsentliga förändringar, kan bibehållas. Men jag tror icke att det derföre är skäl att bortkasta institutionen, innan man kan få någon bättre i stället; och i detta hänseende vågar jag åberopa ett yttrande från 1871 års riksdag af en annan ibland landtmanpartiets framstående, talare, som sade att »utaf tvänne onda ting, en härordning som man vet vara oduglig men som man just derföre bemödar sig att förbättra, eller en härorganisation, som man inbillar sig vara god, som man tror lemna ett förträffligt försvar, men som, när den skulle användas, torde i afgörandets ögonblick svigta, anser jag det förra för det minst vådliga». Häri instämmer jag med den värde talaren; och just derför att jag anser den ifrågasatta organisationen vara en sådan, som han skildrat, tror jag det vara bättre att tills vidare kvarblifva vid det gamla. Här har blifvit ifrågasatt att det framlagda förslaget skulle genom åtskilliga modifikationerna kunna göras mera antagligt. Jag vill derom icke yttra mig, så mycket mindre som jag icke tilltror mig att ega den insigt, som erfordras för att ingå i förslagets militäriska detaljer. Men, då det icke gerna läres kunna ifrågakomma att här omedelbart i det hänseendet framställa något yrkande och ett sådant yrkande, äfven om det framställes, sannolikt icke skulle kunna hafva att påräkna denna Kammares bifall, anser jag det vara klokast att icke för närvarande framlägga något ändringsförslag, helst Kongl. Maj:t icke läres underlåta att, hvilken utgång frågan än må få, taga densamma under pröfning, och regeringen förbehållit sig fullt fria händer att framlägga det förslag som kan finnas för landet nyttigast.

Efter dessa allmänna antydningar torde det icke behöfva sägas mycket om den punkt, som nu egentligen föreligger till behandling. På sätt jag nämnt är denna punkt kanske den som ligger motionärerna varmast om hjertat. Men för min del tror jag icke, att man gerna kan godkänna ett beslut om afskaffande af grundskatterna och indelningsverket, innan man kommit till någon den ringaste klarhet om hvad som i stället skall erhållas. Detta skulle för mig vara ett tillräckligt skäl att nu icke godkänna den föredragna punkten. Men jag tror tillika att, om detta förslag, sådant det af Utskottet blifvit

*Ang. landt-
försvarets
ordnande.
(Forts.)*

Ang. landt-
försvarets
ordnande.
(Forts.)

tillstyrkt, men sannolikt endast med ytterligare inskränningar kommer att af denna Kammare godkännas, blefve antaget, så är det pris, man derför fordrar, alltför stort. Att rust- och rotehällarne, derföre att de befrias från den skyldighet att underhålla stamtruppen, som nu åligger dem, skulle derutöfver kunna fordra någon ytterligare ersättning, lärer väl icke rimligen kunna ifrågasättas. Och att den så småningom under 15 år för alla samhällsklasser ifrågasatta utsträckningen af beväringsofningarne skall kunna betraktas såsom en så stor uppoffring, särskildt från skattejordegarnes sida, att dessa för densamma borde på öfrige samhällsmedlemmars bekostnad erhålla grundskatterna såsom köpeskillning, förmår jag icke heller inse. Jag vill dermed icke hafva sagt att jag alltid och under alla förhållanden kommer att motsätta mig grundskatternas afskrifning. Men jag fordrar att, innan jag bifaller ett förslag i sådant syfte, jag skall blifva öfvertygad om nyttan och nödvändigheten deraf; och jag fordrar framför allt att få utredt hvad man skall sätta i stället för dessa inkomster, som man nu vill beröfva statsverket. Slutligen anser jag att, när denna afskrifning sker, de med grundskatter betungade jordegarne äfven böra å sin sida visa det tillmötesgående att de afstå ifrån de företräden framför andra samhällsklasser, som de nu, icke blott i afseende å bevillingen, utan äfven i andra hänseenden åtnjuta just i egenskap af egare utaf skatteskyldig jord, och sålunda söka bereda en verklig likställighet, hvilken icke vinnes endast genom bifall till den skrifvelse som af Utskottet nu blifvit föreslagen.

Såsom jag redan sagt, ämnar jag icke framställa något yrkande. Och jag vet nog att min djerfhet att uttala mina åsikter i denna fråga skall af en snart efterföljande talare blifva uppfattad såsom ett byråkratins försök att hindra folkets bästa. Men jag ber redan på förhand den ärade talaren vara öfvertygad om, att jag och de med mig liktänkande hafva fäderneslandets väl och folkets bästa lika varmt om hjertat som han och någon annan samt att vi med all makt skola söka befrämja detta mål, äfven om vi för dess vinnande skulle nödgas öfvertaga de bördor, från hvilka den nuvarande representationens majoritet söker att befria sig.

Herr C. F. Toll: Jag skall endast anhålla att få i största korthet angifva min ståndpunkt i denna fråga och får dervid till en början förklara, att jag ansluter mig till deras antal, som anse att föreliggande förslag i militäriskt afseende har många förtjenster samt att det, i allmänhet taget, väl kan sägas innebära ett vackert anbud att omsider komma till en lösning af den stora fosterländska frågan. Hvilka förslagens förtjenster och brister äro, hafva så många talare redan ådagalagt, att jag anser det vara onödigt att dervid något omständligare uppehålla mig. En bland förslagens förtjenster synes mig — såsom Utskottet också sjelf påpekat — bestå uti en vidsträcktare tillämpning af värnpligtssystemet; men onek-

ligen skulle förslaget hafva framstått i en vackrare dager, derest man beslutat att tillämpningen i denna del kommit att ega rum inom kortare tid, än dessa nu föreslagna 15 år. Man hade kunnat vänta sådant efter allt hvad som från 1871 talats om nödvändigheten att grunda försvaret på »den allmänna värnpligtens breda basis». Såsom det nu är bestämdt, skulle förslaget först blifva fullt genomfördt år 1905, då alla 12 åldersklasserna hunnit genomgå den för dem föreskrifna öfningen, och detta måste jag verkligen anse vara en nog långt utsträckt tidrymd, helst organisationen i allt fall under de första åren af öfvergången kommer att förete ganska betänkliga svagheter. Vidare har såsom en förtjenst hos förslaget framhållits den talrikare befälskadern, hvilket jag anser vara en högst väsentlig förbättring, äfvensom att det jemväl erbjuder en tidsenligare förläggning och i följd deraf möjligheten af en snabbar mobilisering. Jag skulle dock i detta afseende vilja göra den anmärkningen emot förslaget, att det, hvad stamtruppen beträffar, icke föreskrifver att denna skall förläggas inom bestämda kompaniområden, hvilket dock synes vara en temligen gifven nödvändighet så väl från synpunkten af en lättare mobilisering som i ekonomiskt och disciplinärt afseende. Jag ser ingenstädes i förslaget, att stamsoldaten skall bo och vistas inom kompaniets stånd, blott att han så *vidt möjligt* antages vid det regemente inom hvars område han är bosatt. Detta förefaller så mycket besynnerligare, som värnpligtslagen i dess 10 § 2 mom. tydligen föreskrifver att hvarje utskriftningsområde delas i visst antal kompaniområden. Stamsoldaten skulle således icke i regeln vara skyldig att bo och vistas inom den ort, der det beväringmanskap är till finnandes, med hvilket han i händelse af mobilisering skulle komma att förenas. Man har jemväl såsom en bland förslagets förtjenster framhållit stamtruppens kortare tjenstetid; men ehuru jag icke vill förneka, att man derigenom komme att tillskynda försvaret en i viss mån ökad kraft, så förefaller det mig dock som man i detta synbart framträdande bemödande att göra tjenstetiden för stamsoldaten så kort som möjligt, förbisåge hvad som ligger i begreppet *stamtrupp*. Detta förbiseende framträder så mycket skarpare då man medgifvit antagande af stamsoldat *under* den i allmänhet fastställda åldern och det till ett antal af icke mindre än tjugoprocent af årskontingenten. Obegripligt synes vara huru man af 18 à 19 års ynglingar kan förvänta, att de skola vara »stöd och ledare för mindre öfvadt manskap» hvilket Utskottet sjelf dock anger såsom deras uppgift? Man synes, såsom det nu för tiden ofta händer, hafva fäst allt för uteslutande vikt vid *instruktionen*. Detta är nog godt och väl, men hvad en stamsoldat framför allt behöfver är *mognad, stadga och pålitlighet*. Men ingen instrueras till dessa egenskaper; de komma på annan väg. Det är de fullmogne männen, som bäst uthärda ett fälttågs besvärligheter. Detta har redan af våra fredsöfningar till fullo ådagalagts.

Ang. landt-
försvarets
ordnande.
(Forts.)

Ang. landt-
försvarets
ordnande.
(Forts.)

Hvad som starkt talar emot Utskottets förslag är det föreslagna *antagnings sättet*, och detta synes mig vara af den betänkliga beskaffenhet att man väl kan säga, att det drager ett bredt streck öfver allt det verkligt goda som finnes i förslaget. Betänkligheten ligger — såsom förut af flere talare blifvit visadt — deri att man icke har någon den ringaste visshet att denna stamtrupp skall komma att i verkligheten finnas till. Penningen är visserligen en stormakt nu för tiden, men jag tviflar ändock på att han förmår hålla soldatledet fulltaligt, om konjunkturerna ligga deremot. De vackraste saker blifva af noll och intet värde, om de ej kunna förflyttas från papperet, der de stundom kunna taga sig rätt väl ut, in på verklighetens område. Derfor är det ju med all rätt man, när det gäller en så vigtig sak som den nu förevarande, fordrar någon större visshet om att hvad Utskottets förslag lofvar oss icke kommer att stanna vid blotta orden. Man fordrar, med ett ord sagdt, garantier. Denna fordran har — såsom det var att vänta — bemötts med hårda och stränga ord af en talare på östgötabänken. Hvad han sagt skulle kunna liknas vid en verklig bannbulla. Jag skall dock bedja att få erinra honom om att han sjelf, såsom reservant i det Särskilda Utskottet för försvarsfrågans behandling sistlidne riksdag, ansåg sig böra föreslå åtskilliga sätt att garantera stamsoldats erhållande, derest icke penningen blefve ett tillräckligt lockemedel. Så föreslog han: antingen en förpligtelse för kommunerna att anskaffa det bristande antalet soldater, ungefär detsamma som reservanten i innevarande års Särskilda Utskott, Herr Mannerskantz, nu föreslagit, eller ock att låta skyldigheten för de indelta hemmanen att skaffa manskap kvarstå. Nu duger naturligtvis intet af allt detta.

Man har talat åtskilligt om införande af supplementar-lottning för det fall att ej tillräckligt antal frivillige anmälde sig. Jag får säga att jag i princip, liksom många andre talare här, ogillar lottningen. Men det är min fulla öfvertygelse att, om detta förslag antages, det ovilkorligen komme att föra med sig lottning, och jag tror att de Herrar, som uppträda till försvar för Utskottets förslag, gjorde väl om de på förhand betänkte detta. Nu vill jag ingalunda förneka, att man i allmänhet öfverdrifvit olägenheterna af att nödgas anlita lottning, och att farhågorna därför mången gång kunna vara större än de med skäl borde vara. Så var t. ex. fruktan för den i 1875 års förslag antagna lottningen efter mitt förmenande ganska litet motiverad. Den äsyftade ju endast, som Herrarne behagade erinra sig, att bestämma hvilka som, med bibehållande för resten af aldeles samma öfningstid, skulle fullgöra sin värnpligt vid rytteriet, vid artilleriet etc. samt hvilka som under två års tid skulle tjenstgöra som eliter, d. v. s. befälsämnen. Detta var ju således en mycket skonsam lottning, ganska olik den, som det nu föreliggande förslaget synes komma att förr eller senare påkalla, då det gäller utlottning till sex eller i lyckligaste fall till endast tre års

tenstgöring som stamsoldat. I öfrigt ber jag få säga, att jag för min del icke har mig bekant någon enda armé byggd på »den allmänna värnpligtens breda basis» der icke lottning finnes. Den står der visserligen som en protest mot den jemlikhet som systemet lofvar; men den kan ej undvikas.

Vill man nu emellertid, med undvikande af lottningen, hafva en på frivilligt tjensteåtagande grundad stamtrupp, så kan jag för min del omöjligen finna annat än att denna måste vara indelt, d. v. s. bofast och tjenande i 12 å 15 år. Den ärade representanten från södra Tjust har visserligen velat förneka detta och sagt: detta behöfves alldeles icke; vi ha en stor del soldater som icke hafva torp, och de äro icke sämre för det. Då den ärade talaren såsom exempel härpå äfven nämnde dal-regementet, kan ingen i detta afseende vara närmare att svara honom än jag. Jag vill gifva honom fullkomligt rätt deruti att dal-regementets soldater icke stå efter våra öfrige indelte soldater, och jag tackar honom särskildt för det han gifvit mig tillfälle att efter en numera afslutad temligen lång tjenstemannabana få gifva ett offentligt erkännande åt gamla kamrater, ett erkännande som för öfrigt en mäktigare stämma än min redan gifvit dem, nemligen historiens. Men då hvad jag här sagt innebär ett varmt och upprigtigt erkännande af den pligttrohet, den kraft och uthållighet, som utmärker den indelte soldaten i allmänhet, är det mig synnerligen kärt att få uttala detta erkännande just i dag, vid randen af den graf, som Herr Key och andre med honom äro sysselsatte med att öppna för vårt gamla ärorika indelningsverk.

Då jag sagt detta, kan jag likväl icke gifva Herr Key rätt i hvad som var hufvudsyttet med hans påstående. Jag får nemligen upplysa honom om att dalsoldaten, dels såsom sjelf mången gång innehafvare af hemmansdel, dels till följd af den långa tjenstetiden satt i tillfälle att förvärfva egen stuga med jordland, i allmänhet är i åtnjutande af precis samma sociala förmåner som soldater af den öfriga indelta armén. Man kan således på intet vis ställa honom i jembredd med den stamsoldat, som här är föreslagen.

Jag vet väl, att jag i afseende å mitt uttalande om stamtruppens bildande af indelt eller bofast manskap icke vinner många sympatier, ty vinden blåser nu åt helt annat håll, men det hindrar mig emellertid icke att i hufvudsakliga delar instämma uti Herr Hæggströms anförande på förmiddagen, och detta så mycket hellre som det nästan ser ut, som vi till sist icke hade någon annan grund öfrig att bygga på. Skall man nu anse detta som ett tillbakagående? Så behöfver det visst icke anses, om man dermed kunde komma till en gemensam plan och derpå grundad budget för sjö- och landtförsvaret. Den tanken, som man stundom hört uttalas, att af denna gemensamma budget två tredjedelar borde tillfalla landtförsvaret och en tredjedel sjöförsvaret, synes det som tiden nu kunde vara inne att låta komma till heders. Båda dessa grenar af vårt försvar anser jag lika viktiga; men att inom Utskottet den

Ang. landt-
försvarets
ordnande.
(Forts.)

åsigten icke gjort sig gällande, det kan man finna af den likgiltighet, att ej säga något värre, hvarmed sjövapnet blifvit behandladt. Jag yrkar visst icke på att vi skola hafva en stor sjögående flotta; men lika öfvertygad som jag är att vårt hafomflutna läge, våra skärgårdar och vår för sjömannaidrotter danade kustbefolkning gifvit oss en tydlig vink om hvaråt vår omtanke icke minst måste rigtas, lika öfvertygad är jag att vi icke böra inskränka oss till ett passivt positionsförsvar, som icke tillåter oss hemta det gagn af vårt gynnsamma läge, som vederborde.

Hvad den finansiella delen af frågan angår, måste jag äfven något sysselsätta mig med hvad representanten ifrån Tjust yttrat derom. Han sade, att det var onödigt att tala om kostnaderna förr än man kommit till Särskilda Utskottets betänkande N:o 2. För mig, som icke är partiman, utan som helst ser sakerna sådana de hvar för sig föreligga, synes detta resonnement ganska besynnerligt, och det kastar en egendomlig belysning öfver den s. k. kompromissen och dess sämsta sida. Man skulle enligt Herr Keys åsigt således icke hafva rätt att tala om försvarsfrågan förr än grundskattefrågan blifvit afgjord. Jag kan dock icke gå in på en sådan åsigt; och därför tager jag mig redan nu friheten att nämna, att förslaget i mitt tycke ställer sig mycket dyrt, och att då kostnaderna för detsammans genomförande torde blifva vida drygare än hvad som beräknadt blifvit, dels genom konjunkturernas inverkan på stamsoldaternas löner, dels ock genom den konkurrens, som måste uppkomma till skada för dem, hvilka i det enskilda förvärfvets tjänst behöfva använda våra jemförelsevis fåtaliga arbetskrafter — det ser mig ganska mörkt ut att landet skall förmå draga en sådan börda. Jag är visst icke den som ryggar tillbaka för att göra stora och kända offer för ett så heligt ändamål som fosterlandets försvar, och jag vet knappast hvilket förslag jag icke i det hänseendet skulle vilja omfatta; men det bör åtminstone vara sådant, att man kan se en gräns för kostnaderna. Att så icke är fallet här, det är hvad jag vill påstå. Jag kan mycket väl begripa att man med indelningsverkets aflyftande kan evalvera en tidsenligare utsträckning af värnpligten och försvarets stärkande i öfrigt. Men hvad grundskatterna ha med den saken att göra det lärer fortfarande för mig, som är allt för litet förfaren i de klyftigheter, som skapat kompromissen, förblifva en gåta. Då nu emellertid denna grundskattefråga, hvars berättigande jag i öfrigt icke här vill ifrågasätta, kastar in i affären omkring 10 millioner om året till den redan förut nog dryga summan, och då jag icke har den ringaste ledning för mitt omdöme hvar medlen skola tagas till fyllande af denna stora brist i statskassan, så kan jag omöjligen vara med om en sådan uppgörelse. Att nu yrka afslag å betänkandet, såsom jag gör, bör, enligt min tanke, icke i och för sig föranleda till något längre uppskof med försvarets ordnande, såvidt Regeringen skall förunnas någon tid att granska förslaget och sedermera deröfver till Riksdagen afgifva

yttrande. Detta kan efter mitt förmenande ju icke ske förr än regeringen blir i tillfälle att i frågan själf afgifva ett nytt förslag. Att nu afslå det föreliggande betänkandet bör således ej vålla en enda timmes uppskof hvad hufvudfrågan beträffar, men den fördelen vore härigenom vunnin, att Regeringen sålunda komme att bibehålla sitt initiativ, hvilket jag tror vore för landet nyttigast.

Ang. landt-
försvarets
ordnande.
(Forts.)

Herr Key: Då man efter en hel dags heta strider å nyo tager till ordet, behöfver man påkalla öfverseende, men det torde emellertid icke förtänkas mig att jag söker, för den stora frågans skull i främsta rummet och till någon del för min egen, besvara, jag vill icke säga allt, icke hela den störtsjö af anmärkningar, som rigtats mot mitt anförande i förmiddags, ty jag skulle derigenom sätta Herrarnes tålmod på för hårdt prof, men dock en och annan af dessa anmärkningar.

En ärad talare på stockholmsbänken, Herr Berg, stälde till mig den direkta frågan, huruvida jag trodde att den föreslagna stammen skulle blifva intelligentare än den gamle varit; jag tror åtminstone att hans fråga var sådan. Han trodde äfven, att jag skulle besvara denna fråga med ja, och deri har han icke misstagit sig. Jag tror verkligen, att så skall blifva händelsen, och skälen hvarpå jag stöder denna min tro äro följande. Först och främst förekommer här i Utskottets betänkande en liten mycket kort punkt, den är blott 1½ rad och står nästan i skym undan, men är dock af stor betydelse. Det är punkten c), som lyder sålunda: »Ingen må till befäl befordras, som icke minst ett år tillhört stammen». Denna omständighet, mine Herrar, att ingen får befordras till befäl, som icke minst ett år tillhört stammen, tillförsäkrar ovilkorligen denna stam åtminstone den intelligenta del af hären, som vinner befordran. Vidare ligger en borgen för att denna stam skall blifva intelligentare än den gamla deri, att den kommer att bestå af endast ungt, friskt folk, och att icke någon lottning tillåtes och icke heller någon friköpning.

Under allt det fortsatta myckna talet här i dag om lottning, tillstår jag att det förvånat mig, att ingen enda upptagit till besvarande mitt påstående i förmiddags, att lottning till en längre tjenstetid konsekvent medförde friköpning och till en kort tjenstetid gjorde denna lottning till regel. Man skall förgäfvnes försöka öfvertyga mig, och ingen har heller gjort det, att föreskriften om en ynglings utlottning att stå sex år i ledet som soldat icke på samma gång innebär den baktanken, att den förmögnare klassen har råd att friköpa sina söner från denna tjenstgöring; manne icke därför de herrar, som äro så hågade för lottning, tänka: vi skola skaffa oss rätt att friköpa våra söner, om lottning införes? — Jag väntar äfven alltjemt svar på min fråga: om man anser billigt att den utlottade soldaten med *sin* tid och *sitt* arbete skall betala hvad *staten* icke anser sig hafva råd till?

Ang. landt-
försvarets
ordnande.
(Forts.)

En talare på uplandsbänken har gjort mig den äran att mycket sysselsätta sig med hvad jag förut gjort och sagt inom Riksdagen. Det var att vänta, ty i de stora drabbningarne är det så denne talares sed, att han skulle komma fram med några omsorgsfullt tillagade qvickhetspreparater. Så har ock skett; och sedan qvickheterna nu blifvit lyckligt och väl sagda, vågar jag, med den uppfattning jag har af denne talares oratoriska ansträngningar, beklaga, att Kammaren sannolikt icke i *afton* skall få nöjet att af honom höra några vidare qvickheter. Den ifrågavarande talaren nämnde bland annat om ett anförande, som jag vid 1871 års riksdag hade med afseende på de »tre reservanternes» förslag, och ville finna en motsägelse i hvad jag nu varit med om att göra och hvad jag då klandrade. Jag tillstår, att när jag först hörde detta, tänkte jag, kan det vara möjligt, att mina uttalanden då och nu äro så stridande mot hvarandra, som denne talare velat påstå? Jag såg då efter i en liten ganska användbar, men för öfrigt allt annat än opartisk handbok, innehållande en resumé af försvarsfrågans behandling sedan år 1871 äfvensom verba formalia af mycket, som i försvarsfrågan beslutats inom Riksdagen.

Der återfinner man äfven de »tre reservanternes» förslag, och jag ser deraf, att jag kan mycket väl förena hvad jag gjort nu med hvad jag sagt då. Det är nemligen en högst väsentlig skilnad mellan de tre reservanternes yrkande att stammen skulle tjena *minst* sex år och det som Utskottet här föreslagit, eller att stammen skall tjena *högst* sex år. De tre reservanterne påyrkade att stammen skulle väljas bland dem, som voro mellan 18 och 26 år, men i samma förslag står icke alls något förbud mot rekapitulation. Vi deremot hafva uttryckligen sagt, att högst $\frac{1}{10}$ af en kår eller reglemente får rekapitulera. Om man nu tänker sig att en soldat, antagen vid 26 års ålder sedermera tjenar i, vi kunna antaga nio eller tio år, ty sex år var bestämdt blott såsom *minimum*, och derefter när hans tjenstetid var slut och han uppnått 36 års ålder, rekapitulerat, så skulle han kunnat stå kvar i tjensten ända till dess han blifvit mellan 40 och 50 år. Männe man icke på detta sätt och med denna långa tjenstetid erhållit just detta prætorianska garde, denna soldatesk, som jag talat om?

Den ärade talaren yttrade sig äfven om hvad jag sagt angående supplementärlottningen vid 1875 års riksdag och min reservation då. Om jag icke misstog mig, vidrörde han äfven den. Detta hans inkast har jag redan på förhand utförligt besvarat i dag på förmiddagen. Jag väntade mig nemligen, att en anmärkning i den riktningen skulle komma fram och anser mig nu icke vidare behöfva upptaga tiden dermed.

Slutligen har samme talare påstått, att jag citerat generalstabens öfvergångsförslag origtigt, och han tillrådde mig att läsa det ånyo. Jag har ställt mig detta till efterrättelse, och jag vågar påstå, att antingen kan icke han läsa innantill, eller kan icke jag det. Jag

skall be att ytterligare få anföra några få korta punkter i detta generalstabens öfvergångsförslag, och om Herrarne sedan vilja gifva talaren på upsalabänken rätt, skulle det mycket förvåna mig, men göra honom ett stort nöje. På pag. 4 i detta förslag — jag citerar sidan för den ärade talaren, om han vill låna arbetet, då jag genast skall öfverlemna det till honom — på pag. 4 står: »man har då enligt sakkunnige personers utsago beräknat, att kasernetablissemanten, utan att kostnaden för deras uppförande komme att fördyras, skulle under det 10:de året af öfvergångstiden vara så färdiga, att de värnpligtige under detta år kunde inkallas till fullständig rekrytbildning, och man har icke med säkerhet ansett sig kunna fullständigt fylla behovet af lämpligt befäl och underbefäl förr än under det 15:de året från öfvergångstidens början, då sålunda organisationen enligt härordningsförslaget skulle vara fullständig i alla hänseenden, utom deruti att landvärnnet ännu icke erhållit fullständig rekrytbildning enligt nämnda förslag.» Detta var den ena punkten, den andra lyder så här: »Då man sålunda antagit» — perioderna uppräknas derefter, den ene efter den andre — »eller sammanlagdt 15 år, har detta endast varit för att beteckna den tidrymd, inom hvilken man ansett lämpligast, att öfvergången under vanliga fredliga förhållanden borde vara afslutad.

Detta hindrar ej att hvarje period kan göras kortare eller att tvenne perioder kunna hopslås, om förhållandena visa sådant vara behöfligt, och det hindrar ej heller, att, om omständigheterna sådant skulle föranleda, äfven en och annan period kan göras längre än hvad som här blifvit förutsatt.»

Jag skall nu be att få öfverlemna detta dokument till min ärade motståndare.

En talare på stockholmsbänken, Herr Hedin, hvars röst gerna är hörd i denna Kammare och hvars värtaliga stämman ofta förlämnar åt den sak, han förfäktar, ett mycket starkt stöd, upptog till vederläggning det omdöme jag fälde om 80 § Regeringsformen och han antyde, att densamma icke skulle vara af mig till sitt ursprung rätt uppfattad. Jag sade i förmiddags, att jag ansåg denna 80 § insatt af 1809 års grundlagsstiftare i afsigt att skydda folket och representationen från öfvergrepp af regeringen och icke tvärtom. Den ärade talaren bestred denna min uppfattning och sade tillika, att han »med förkärlek studerade historien». Jag har äfven någon liten svaghet i den vägen, och jag får i min tur erinra att talaren, då han citerade 1772 års Regeringsform, glömde något, som kallas Förenings- och Säkerhets-akten och som drog ett streck, ett statsstreck öfver denna 1772 års Regeringsform. 1789 års Förenings- och Säkerhets-akt består blott af 9 paragrafer, och i dessa står visserligen icke uttryckligen sagdt, att den 18 § i 1772 års Regeringsform är genom Förenings- och Säkerhets-akten upphäfd; men jag var i alla fall temligen säker på min sak att den i verkligheten hade blifvit det, jag litade något på mitt minne i det fallet. Jag

*Ang. landt-
försvarets
ordnande.*

(Forts.)

Ang. landt-
försvarets
ordnande.
(Forts.)

gick likväl ned i Riksdagens bibliotek och begärde att få låna Konstitutions-Utskottets utlåtande vid 1809 års riksdag, och i ett utlåtande af den 29 November 1809 svarar utskottet på en hemställan af bondeståndet, deri bondeståndet hade yrkat, att senare delen af denna 18:de paragraf skulle uteslutas i akt och mening att framdeles kunna rotera äfven privilegierad jord. På denna hemställan svarade Utskottet sålunda: »En sådan ny eller förbättrad rotering kan visserligen ej förhindras, då den enligt §:ns lydelse tillkommer genom Konungs och Ständers sammanstämmande beslut. Emellertid har denna § lemnat en säkerhet emot alla i annan ordning vidtagande anstalter till en ny eller förökad rotering, en säkerhet den respektive Riks-stånden sannolikt ej vilja förlora». Deri vågar jag se ett bevis på, att 1809 års grundlagsstiftare, just i den mening jag tagit mig friheten anföra, hafva flyttat in och använt § 18 af 1772 års Regeringsform i den nya grundlagen af år 1809.

Ännu en talare på stockholmsbänken, Herr Sjöberg, nämnde något om vakanserna vid de värfvade regementena, och huruledes det för några år sedan var svårt att få dessa regementen fulltaliga. Denna sak har icke heller varit för mig okänd; men jag förmodar, att det icke heller är den ärade talaren obekant, att de nu äro fulltaliga; och detta har skett af en helt enkel anledning nemligen den, att den ärade talaren och jag och vi alla varit med om att öka dessa värfvade soldaters matportioner och löner, i följd hvaraf man nu mera icke har svårt att få folk.

Den ärade talaren yttrade sig äfven i det syftet, att jag i förmiddags skulle hafva velat fränkänna minoriteten i denna Kammare all förtjenst och allt deltagande i de goda saker, hvilka blifvit uträttade, och att jag velat vindicera allt detta åt majoriteten allena. Jag beklagar, att jag måtte uttryckt mig mycket otydligt, då en så skarpsinnig man, som han kunnat missförstå mina ord. Min mening var alldeles icke sådan, tvärtom jag ville endast försvara majoriteten mot de beskyllningar för tryckande maktmissbruk som den fått uppbära, samt tillbakavisa den tanken, att majoriteten icke äfven för sin del medverkat till detta goda, och jag förnekade blott att hvad som åtgjorts skulle hafva skett *emot* dess goda ja och minne; är detta *nu* ändtligen tydligt? Jag har visst icke underskattat, hvarken hvad minoriteten har gjort eller hvad dess män hafva sagt; men jag skulle möjligen kunna tillåta mig beklaga, att så stora krafter och förmågor, som denna minoritet besitter, blifva förspillda i strider, der de *måste* komma till korta, icke därför, mine Herrar, att desse män uppträda mot ett *flertal* andra män, nej, därför att vi, flertalet, äro starka, icke genom detta flertal allenast, utan emedan — jag vågar påstå det — vi hafva framtiden med oss. Man kan efter behag värma upp eller kyla ut ett rum sådant som detta, men man kan icke hindra våren att komma!

Den ärade talaren hoppades vidare, att det vacklande understöd, som majoriteten i denna Kammare hittills egnat regeringen, icke

skulle komma att minskas. Jag tillåter mig icke att fälla något omdöme om hvad som varit eller hvad som kommer att blifva, men det vågar jag påstå, att detta majoritetens understöd till regeringen icke har varit och icke kan komma att blifva mera vacklande än det, som den ärade vice ordföranden i Konstitutions-Utskottet sjelf jemte några f. d. statsråder med flere af intelligensen helt nyligen egnat regeringen t. ex. — i skjutsfrågan.

*Ang. landt-
försvarets
ordnande.
(Forts.)*

Herr Rubenson: För den, som, lika med mig, är lifligt och varmt öfvertygad derom, att ett kraftigt försvar för fosterlandet måste grunda sig på ett följdriktigt och strängt genomförande af värnpligten, lika för alla, måste det kännas ganska bittert att behöfva taga i allvarligt öfvervägande ett förslag, som i sjelfva verket icke är annat än ett förslag till upprättande af en legohär. Jag har likväl till följd af ställningen måst taga detta förslag i sådant betraktande, och jag hade af samma anledning som min ärade kamrat på stockholmsbänken, hvilken näst sist hade ordet på förmiddagen, velat sluta mig till samma förslag under vissa förutsättningar. Den ena förutsättningen var den, att det skulle blifva ett öfvergångsförslag till införande af allmän värnpligt, och de andra förutsättningarna voro ungefär desamma som hans. Men den goda vilja, med hvilken jag hitkom, försvann snart; ty efter det beslut, som Kammaren fattat om föredragningsordningen, kan jag, lika litet som han, vara med om något slags bifall till den föredragna punkten. Ty, mine Herrar, hvad betyder ett bifall i denna stund till denna punkt? Det betyder, så vidt jag kan förstå och här förut blifvit påpekadt, endast ett biträdande af den olycksaliga kompromissen, hvilken jag icke förut velat biträda. Det betyder *endast* detta; ty hvilken härordning vi genom ett sådant bifall skulle erhålla, derom vet man ännu intet; det skulle komma att bero på beslut, som fattas senare än det, som nu skall fattas. Man kan komma att lägga in i »följande grunder» hvilka orimligheter som helst, och man vill, att jag på förhand skall förklara, att jag biträder dem. Jag kan icke såsom riksdagsman eller offentlig man gifva min röst åt något, der jag icke kan säga klart ja eller klart nej på den framställda frågan. Här kan jag det icke; ty jag kan endast svara: ja, om jag får vissa ändringar i förslaget, nej, om detta icke blir förhållandet. Under sådana omständigheter är jag moraliskt tvungen att säga nej.

Hufvudtalaren på motsidan under förmiddagen framdrog något, som han kallade en historik öfver hvad hittills passerat i försvarsfrågan. Men denna historik råkade blifva hvarken mer eller mindre än en historik öfver, icke försvarsfrågan, utan — landtmannapartiet. Han började denna historik med att nämna, att mången vid landtmannapartiets första uppträdande kallade detsamma en *humbug*. För min del har jag icke vågat säga något sådant, men då han sjelf yttrat dessa ord, så må det tillätas mig att citera dem. Jag

*Ang. landt-
försvarets
ordnande.*

(Forts.)

var icke med vid riksdagen den tid det ifrågasattes att kalla landtmannapartiet en humbug, om eljest någon sådan tid funnits. För mig har alltid detta parti framstått som en verklighet. Men jag har, så vidt jag påminner mig, icke hört detta parti uppträda officiellt förr än vid sistlidne riksdag under början af debatten om försvarsfrågan, då den man, som bär partiets fana, uppträdde och sade vid framlemmandet af sitt härordningsförslag: se här är landtmannapartiets program. Då, likasom nu, när landets viktigaste fråga skulle afgöras, var det således icke fråga om hvad den enskilde representanten, utan hvad landtmannapartiet ville, hvad detta parti fordrade för att gå in på ett ordnad försvar. Sedan dess har, såsom af hans historik synes, det officiellt erkända landtmannapartiets vingar vuxit betydligt. Det har nemligen, om jag får tro denne talare — och det måste jag göra i denna fråga — uppträdt som en ny statsmakt. Det hade, enligt hvad vi nyss hört, i fjor somras en extra urtima Riksdag samlad här i Stockholm, och skickade dervid till Regeringen, eller dess främste man möjligen, en skrifvelse eller kanske en deputation och förklarade, att partiet anhöll eller begärde — ty en anhållan under sådana omständigheter är icke annat än en begäran — att Kongl. Maj:ts regering skulle för nästkommande Riksdag framlägga ett härordningsförslag, grundadt på de beslut, som i denna fråga fattades af landtmannapartiet vid sistlidne riksdag. Men då Kongl. Maj:ts regering icke följde denna vink — hvilket för dem, som stå utanför partiet, var klart att Regeringen icke kunde göra — så tog landtmannapartiet sjelf saken om hand. Man ansåg sig tvungen att så göra, då Regeringen icke ville det. Man frestas verkligen antaga, att det måtte vara en verkligen stark makt i staten, som tilltror sig kunna så handla.

Hvilken betydelse åter den nyss omtalade historiken öfver försvarsfrågan — hvilken historik egentligen kan karakteriseras som en lofsång öfver landtmannapartiet — skulle ega i den pågående debatten, har jag, oaktadt flere timmar förflutit sedan den framställdes, icke lyckats utfundera. Jag kan icke förklara denna historik på annat sätt än såsom grund för ett anspråk från landtmannapartiet, uttaladt genom dess egen chef, att, eftersom partiet utverkat så många vackra saker vid riksdagen, man skall såsom belöning därför rösta med partiet i denna fråga. Någon annan betydelse kan jag icke se i denna historik. Men huru förhåller sig i sjelfva verket med detta sjelfberöm? Är det då verkligen landtmannapartiets förtjenst att hafva utträttat allt det goda hvaraf det berömmar sig? Får icke ens undantag göras för de anslag som, mot detta partis vilja genomdrifvits genom gemensam votering? Man åberopar de stora anslagen till universiteten. Vi påminna oss, huru det gick i fjor, då det var fråga om ett stort byggnadsanslag till ett af universiteten, och genom hvilkas tillskyndelse detta beviljades. Första gången frågan om beviljande af anslag till nytt universitetshus i Upsala var före i denna Kammare föll Kongl. Maj:ts proposition

med 104 röster mot 53. Denna siffra 104 kommer ganska nära in på siffran 102, och jag tror icke att jag misstager mig, då jag säger att hufvudstammen af desse 104 utgjordes af den temligen kompakta majoriteten i denna Kammare. Sedermera kom det till gemensam votering, då detta anslag gick igenom. Men härvid stälde sig saken så, att de 104, som första gången röstade nej, nu vuxit till 108, hvaremot motsidans röster ökats från 53 till 82. Således tror jag icke, att detta storartade anslag till universitetet i Upsala bör inskrifvas på landtmannapartiets berömmelses fana. För öfrigt tror jag icke, att någon som känner förhållandena skall beslå mig med att hafva orätt, då jag i fråga om sådana anslag, som blifvit beviljade direkte inom denna Kammare, säger att förtjensten deraf till god del tillkommer minoriteten, ty utan de strider och den slitning emellan majoriteten och minoriteten, hvilka litet emellan här i Kammaren egt rum genom minoritetens åtgöranden, skulle utan tvifvel majoriteten vid mer än ett tillfälle hafva i anslagsfrågor visat sig mycket sparsammare än förhållandet nu varit. Jag tror därför att denna majoritet bör dela med sig något af berömmet.

Herr Key bad om en slags ursäkt för de synder, han i likhet med andra begått i försvarsfrågan de många gånger denna fråga förevarit vid riksdagen. Detta var nog i och för sig vackert gjort, men han begagnade på samma gång tillfället att förklara en af dessa synder, nemligen den att han, som 1875 föreslog Riksdagen lottning, nu deremot icke på något vilkor vill höra talas om lottning. Han förklarade nu att denna hans öfvergång grundar sig derpå, att hans i 1875 års reservation afgifna förslag icke fann understöd hos någon, vare sig hos vän eller fiende, och att han därför måste söka på annat sätt åstadkomma den sökta garantien, och af denna anledning tillstyrkt garantilagen. Om man uppsöker den grund, hvarpå den värde representanten 1875 yrkade att lottning skulle ega rum, så finner man likväl att det skäl, han nu anført, ej kan godkännas. Den 13 Maj 1875 yttrade Herr Key i denna Kammare, sedan han redogjort för 1873 års välbekanta kompromisskrifvelse, följande ord: »Deri säges bland annat följande: »När en ersättning för det indelta manskapet i detta afseende (till befälsstam) skall ur de värnpligtiges led vinnas, bör, efter Riksdagens åsigt, för erhållande af en duglig befälsstam, hvarmed lærer förstås icke blott öfverbefäl, utan äfven underofficerare, korpraler, vice korpraler och kadetsoldater, och hvilken befälsstam i sjelfva verket måste blifva föga mindre än den nuvarande indelta arméns effektiva styrka, *frivilligheten i främsta rummet tagas i anspråk.*» Likasom en föregående talare anmärker jag, att dessa ord: »frivilligheten i främsta rummet tagas i anspråk» äro kursiverade af talaren sjelf. Vidare fortsätter Herr Key: »Hvad innebär detta? Jo, 1873 års Riksdag har sagt, att frivilligheten skall tagas i anspråk *i första rummet*, således måste det ju finnas något annat bakom i andra rummet, och detta *kan* icke vara annat än *tvånget*, hvilket, om icke *alla* kunna öfvas tillräckligt, måste

Ang. landt-
försvarets
ordnande.
(Forts.)

Ang. landt-
försvarets
ordnande.
(Forts.)

genom lottning åstadkommas.» Det var således för att ställa sig 1873 års skrifvelse till obrottslig efterrättelse, som Herr Key 1875 föreslog lottning. Nu deremot vill han ej höra talas om lottning. Hvad manne detta betyder? Ingenting annat än att af honom derigenom första spiken är slagen i kompromissens likkista. Den andra inslogs, tror jag, i dag på morgonen af Herr Statsministern. Jag skall för min del icke gråta öfver begrafningen, ty jag har alltid ansett och anser fortfarande kompromissen för en mara, under hvars tryck vi vändats för att lösa de två föreliggande viktiga frågorna. Jag tror att om kompromissen dör, de båda stora frågor, som blifvit sammankopplade, skola vinna, såväl försvarsfrågan som skattefrågan. De komma då att lösas hvar och en i sinom tid och efter sina fordringar och det ganska snart.

Herr Key anförde äfven såsom skäl för att lottning ej skulle erfordras, att det blir så få, som behöfva uttagas. Han sade att icke mera än hvarje 6,000:de person i riket skulle för ändamålet tagas i anspråk. När en sifferuppgift kommer från en sådan man som vice ordföranden i Stats-Utskottet, så borde man naturligtvis kunna taga den för riktig, utan vidare pröfning, men som jag i detta som i andra fall är en Thomas, har jag ansett mig böra kontrollera uppgiften. Uti statistiska byråns befolkningsstatistik för år 1875 uppgifves Sveriges folkmängd vid utgången af nämnda år i rundt tal till 4,370,000 personer. Då nu enligt Utskottets uppgift för stammen erfordras 6,740 man årligen, så blir detta ingalunda hvarje 6,000:de, utan hvarje 650:de person. Men ej nog härmed. Jag påstår vidare att det är origtigt att, då fråga är om att uttaga en viss kontingent, lägga hela befolkningen i riket till grund för beräkningen. Meningen kan väl ej vara att taga ut qvinnor och barn. Man har ej ens den vanliga befolkningen att påräkna, utan är inskränkt till vissa åldersklasser. Enligt Utskottets förslag skulle stammen tagas ur åldersklasserna 21—27 år. Der måste årskontingenten sökas. Enligt statistiska byråns beräkning utgjorde dessa åldersklasser mellan 21—27 år vid 1875 års slut i rundt tal 202,000 män. Bland detta antal skola således 6,740 rekryter sökas. Man behöfver då i det närmaste hvar 30:de person i stället för hvar 6,000:de. Jag tror det är stor skilnad mellan Herr Keys siffra och den, hvartill jag nu på grund af officiella beräkningar kommit; och då det sålunda visar sig att hvar 30:de person ur de angifna åldersklasserna måste påräknas för att fylla stammens behof, så förmodar jag att man kanske drager öronen åt sig och börjar inse, att det icke vore så öfverflödigt, om en annan säkrare grund än frivilligheten lades, det må nu vara lottning eller annat.

Nu har samme talare sagt att med lottning ovilkorligen följer friköpning. Hvarifrån har han tagit denna uppfattning? Enligt hvad sakkunnige upplyst mig, förekommer icke någonstädes i de många länder, der lottning användes, tillika friköpning. Dessutom skulle jag vilja fråga den ärade talaren huruvida icke, då lottning

och friköpning ovilkorligen skola följas åt, förhållandet icke var detsamma 1875, då han sjelf framställde lottning såsom sista resursen.

Följer friköpning af lottning nu, så hade den äfven haft samma följd 1875, och då hade Herr Key enligt sin egen bevisning öfvergifvit den rena värnpligtens grund. Jag åter, som anser friköpning ingalunda vara någon följd af lottning, kan påyrka denna utan att öfvergifva värnpligten.

Vidare ber jag att få upptaga ännu ett yttrande af samme talare. Han sade nemligen på förmiddagen: i fjor hette det från minoritetens sida, att minuterna voro dyrbara, att det var hög tid på att tänka på ordnandet af landets försvar; men i år heter det icke så. Jag ber att få fästa uppmärksamhet på skilnaden mellan förhållandena nu och då. Då förelåg ett regerings förslag, som redan var antaget af Första Kammaren, och det gälde således att genom ett ja från Andra Kammaren få ett verkligt beslut i frågan. Nu är situationen en annan. Utskottet har — och detta på goda grunder — icke sjelft tilltrött sig att framlägga ett förslag af beskaffenhet att omedelbart kunna träda i verkställighet, icke ens om Kongl. Maj:t bifulle detsamma; utan Utskottet har endast hemställt, att Riksdagen måtte hos Kongl. Maj:t anhålla om en proposition i ämnet till en följande Riksdag, för att få det hela på det klara. Detta gör en väsentlig skilnad i ställningen nu och i fjor. Efter de ord, som Herr Statsministern på förmiddagen yttrat läser det tillika finnas en annan väsentlig skilnad mellan då och nu, nemligen den, att det är alldeles uppenbart, att Regeringen icke vill antaga det föreliggande förslaget utan betydliga förändringar samt att, oberoende af hvilket beslut Andra Kammaren i frågan fattar och oberoende af huru vida Första Kammaren i mer eller mindre mån deri instämmer, Regeringen i sinom tid, när den anser frågan mogen, kommer att å nyo taga densamma om hand och framlägga den för Riksdagen. Således förloras enligt min tanke icke en enda minut, om alltsammans afslås; under sådana omständigheter kan jag icke se att ett bifall nu innebär annat, än att genom att skaffa ett ökad t röstetal åt denna Kammares beslut åt de hemåtvandrande landtmännen resa en piedestal, på hvilken de kunna ställa sig och stolt förklara, att nu har Andra Kammares majoritet gjort allt hvad på den ankommit för att skaffa fosterlandet ett starkt försvar.

Herr Liss Olof Larsson: Som min åsigt i denna fråga sedan föregående riksdag är bekant för Kammares och för öfrigt så många framstående, med mig lika tänkande talare förut yttrat sig i ämnet, skulle jag kunna afstå från ordet och låta såsom hittills de mera framstående och mera kunskapsrika förmågorna fortsätta diskussionen i denna viktiga fråga. Men som jag icke hör till dem, som sticka under stolen med hvad de tänka, och icke gerna med tystnad lägger min voteringsedel i urnan, så har jag ansett mig böra yttra några ord, dertill särskildt uppkallad af den siste talaren. I

*Ang. landt
försvarets
ordnande.
(Forts.)*

Ang. landt-
försvarets
ordnande.
(Forts.)

föribgående vill jag endast nämna, det jag på denna sena timma ingalunda, huru frestande det än kunde vara, ämnar inlåta mig i fråga om de vackra fyrverkerier, som från ett och annat håll här i afton blifvit afbrända, och som synas hafva varit anlagda hufvudsakligen för att framkalla skrattsalvor. Jag anser nemligen frågan så vigtig, att denna icke bort blifva föremål för något sådant.

Den siste talaren yttrade sig åtskilligt om landtmannapartiet och den urtima Riksdag, som han uttryckte sig, hvilken partiet skulle hafva föranstaltat förliden sommar. Han sökte dervid förlöjligen, att icke säga förhåna, partiet derföre att det ansåg sig hafva sådan makt att det ställt till denna sammankomst, hvarvid det enligt hans utsago skulle hafva beslutat en formlig anhållan hos regeringen rörande försvarsfrågan. Jag, som var närvarande vid detta sammanträde, får förklara, att så vidt jag vet, gjordes ingen sådan framställning hos regeringen, liksom jag i öfrigt icke anser sammankomsten vara förtjent af det hån, man vill kasta på densamma. Jag hemställer huruvida det kan vara förtjent af hån och klander, att personer från olika landsändar underkasta sig betydande uppoffringar för att komma tillsammans och öfverlägga om möjligheten och sättet att bringa en för fosterlandet så vigtig fråga som den förevarande till en lycklig lösning! Och må än resultatet blifva litet eller intet, så hafva vi dock gjort ett ärligt försök, och derför borde man icke klandras och hånas.

Jag har icke hört någon af dem, som här uppträdt för afslag, påstå, att detta det Särskilda Utskottets förslag är sämre än något af de föregående, eller att, om det blefve genomfördt, det icke skulle blifva fullt ut så starkt som något af de förslag i ämnet, som kommit från Kongl. Maj:t, 1875 års förslag måhända undantaget, men som också var långt kostsammare att genomföra och tillämpa än det nu föreliggande. Och dock hafva alla som nu tala för afslag, så vidt jag kan erinra mig, vid föregående riksdagar talat för regeringens arméförslag. Då har det alltid varit så brådt om med dessa förslags antagande, då har fäderneslandets väl stått på spel; man har icke haft framtiden i sin hand, och det ansvar vi, som icke ville gå in på dessa förslag, ådrogo oss vore förfärligt; och till och med då det i fjor var fråga om ett Kongl. Maj:ts förslag som förstärkte försvaret med endast 32 dagars beväringsofningar, då var antagandet deraf så viktigt, att de som motsatte sig detsamma nästan betraktades som förrädare.

Men nu — nu låter det icke så. Nu har man icke alls brådtom, utan man anser sig i allt lugn böra kunna afslå hela frågan. Jag hemställer likväl om ställningen i Europa kan anses vara fredligare nu än då försvarsfrågan förut varit före och då det varit så förskräckligt brådtom.

Det torde vi kunna vara ense om, att det föreliggande förslaget är mycket starkare än det i fjor. Men hvarföre vill man då icke antaga detta, under det man förlidet år var så angelägen att

få det då framlagda förslaget igenom? Jo, det är derföre att den stam Utskottet vill hafva är, säger man, en stam utan torp och derföre kommer att bestå af lösdrivvare och slödder, hvilka skola blifva en landsplåga för hela riket. En talare har redan väddjat till Dalarne och frågat huru erfarenheten derifrån är, der man alltid saknat torp. En talare på dalabänken har redan besvarat denna fråga, och jag vill icke vidare yttra mig derom än att i allo vitsorda hans utsago, för såvidt jag förstår att bedöma frågan. När man talar om att stammen skall blifva så beskaffad i händelse Utskottets förslag antoges, så frågar jag: hvad meningen varit då Kongl. Maj:t, då våra förnämsta militärer, likasom ock värnpligtens vänner till, hvilka flertalet af Eder som yttrat sig mot förslaget hörer, hvad har meningen varit då alla dessa förut sökt öfvertyga oss om, att genom 1875 års förslag, hvarigenom hvarje värnpliktig skulle underkastas precis lika stor öfning som Utskottet nu föreslagit för stammen, denna militäröfning skulle blifva en högskola för hela landet, hvarest landets ungdom skulle vinna en bildning och en lyftning i sinnena, hvartill man aldrig sett motstycke i vårt land etc. etc.? Nu deremot söker man öfvertyga oss, att de ynglingar, hvilka ingå som stamsoldater, och i följd deraf få genomgå denna militära bildningsanstalt som 1875 skulle dana hela landets manliga ungdom till de ypperligaste medborgare — skola blifva idel lösdrivvare — en landsplåga m. m.! Var det med full vetskap om motsatsen som I, mine Herrar, drefven den satsen, att genomförandet af 1875 års förslag skulle medföra så välsignelserika följder? Eller hur kunnen I nu i dag påstå att de ynglingar, som få samma militära öfning som då var i fråga, skola blifva ett slödder — en landsplåga och dylikt? — Antingen då eller också nu hafven I talat mot eder öfvertygelse. Flitdera måste den nu föreslagna stammen blifva lika duglig som hvarje värnpliktig medborgare enligt 1875 års förslag påstått blifva, eller ock skulle i båda fallen stammen blifva samma lösa slödder.

Jag för min del tror att stammen icke skall blifva sådan som man velat påstå, utan att de skola blifva folk äfven de och icke så förderfvade som man vill föreställa sig. Skulle den längre öfningen hafva så olyckliga följder, då må vi tacka Gud att 1875 års förslag föll, ty det är mer än nog om 5 à 6,000 ynglingar skola förderfvas hvarje år.

Vidare menar man att kostnaden skall blifva så förskräckligt stor med antagande af detta förslag; men det förefaller mig högst besynnerligt att man först nu framkastat denna betänklighet. Det torde icke vara obekant att jag tillhör den sida, som representerar sparsamheten, och man beskyller mig att göra det ända till ytterlighet. Men när hafven I, mine Herrar motståndare, någonsin stått på min sida då jag påyrkat inskränkning i fråga om statsutgifter? Då fråga varit om att öka löner och pensioner eller utrusta expeditioner till Ishafvet och dylikt, då har ej talats om kostnaderna,

*Ang. landt-
försvarets
ordnande.
(Forts.)*

Ang. landt-
försvarets
ordnande.

(Forts.)

då tålte vi vid allt — men nu då det gäller vårt försvarsväsende, då orkar staten icke dermed! Eller äro alla de utgifter I varit med om att bevilja mera viktiga än försvaret af ett älskadt fosterland? Dessutom kan man väl fråga — och den frågan har gjorts många gånger förut — förmår icke hela landet bära hvad en del af landets invånare burit förut? Och hvem kan förmå att bäst bära denna kostnad, staten eller den enskilde? För mig synes svaret icke tveksamt. Då fråga är att hjälpa enskilda intressen, då bolag råkat i förlägenhet, då gör man anlopp mot statskassan, då anser man att staten såsom starkare än den enskilde, bör öfvertaga affärerna. — Men här, då det gäller statens högsta intressen, då orkar icke staten, utan der bör den enskilde träda emellan. En talare här till venster om mig yttrade att den dryga kostnaden för stammens anskaffande vore ett af motiven hvarföre han för sin del icke kunde bifalla betänkanDET. Densamme talaren yttrade i fjor:

»För öfrigt tror jag för min del, att, då den största tungan väl egentligen drabbar de beväringsskyldige, som skola fullgöra sin medborgerliga pligt mot fosterlandet, så torde mången fattig beväringssyngling hellre söka fullgöra sin beväringssyngling i arméns leder med aflöning, än som beväring utan densamma, och har detta sannolikt till följd, att den öfverklagade rekryteringstungan snarare kommer att lindras än ökas för rust- och rotehållarne».

Så hette det i fjor. Genom att då utsträcka värnpligten med endast 32 dagars öfning skulle rekryteringstungan i väsendtlig mån lindras, men nu, då fråga är om en utsträckt värnpligt med en öfningstid af 90 dagar mot i fjol föreslagna 62 dagar, skulle kostnaden för staten i fråga om rekryteringen blifva så förskräckligt stor. Men var det citerade resonnementet riktigt i fjor, så är det väl ännu mer riktigt i år, och kostnaden måste väl blifva ändå billigare genom antagandet af det föreliggande förslaget. När man här talat om statens förmåga att bära rekryteringskostnaden, så skall jag be att få fästa uppmärksamheten å ett nyligen inträffadt förhållande. Under sistlidne sommar vid generalmönstringen med Kongl. Dalregementet afskedades omkring $\frac{1}{5}$ af regementets numerär. Man skall således sätta upp andra karlar i de afgångnes ställe. Kommer väl någon då och frågar rotehållaren, om han har råd att anskaffa dessa rekryter? Nej, ingen menniska frågar efter förmågan, ty kan man ej rekrytera, så får man plikta och föreläggas vid stort vite att uppställa karl till nästa rekrytering. Detta dock under ett år, då för befolkningen snart sagdt bröd saknades, ty under förra året inträffade missväxt i en stor del af provinsen. Men ingen sätter emellertid i fråga, att man icke skall kunna fullgöra rekryteringskyldigheten. Den måste fullgöras. Jag frågar då, om icke staten äfven skall kunna fullgöra en sådan skyldighet, som man fordrar af denna provins under ett sådant år, då knappt bröd för dagen finnes för befolkningen? Det är, efter min tanke, ett gäckeri — ett hån emot staten, att påstå det vi gemensamt icke skola förmå hvad man

*Ang. landt-
försvarets
ordnande.*

(Forts.)

nu tvingar enskilda individer att göra. Det är visserligen sant, att försvarsverket, om det föreliggande förslaget antages, blir dyrt. Men då målet är landets försvar, är det väl också värdt någon uppoffring. I fråga om sättet för bestridande af kostnaden förefinnas egentligen blott tre sätt, hvarom man här strider. Ett sätt är det, att staten utgör en del af kostnaden och en annan del lägges på särskilda samhällsklasser, d. v. s. rust- och rotehållarne. Detta sätt hyllas af indelningsverkets försvarare. Det andra sättet omfattas af dem, som försvara den rena värnpligten. De vilja bespara statsverket en utgift, som de i stället kasta på de värnpligtige, och den fattigare delen af befolkningen kommer i detta fall att få draga de drygaste kostnaderna. Det tredje sättet är det, som Utskottet föreslagit, nemligen att fördela kostnaderna på hvarje medborgare i mån af hans förmåga att deltaga i dessa kostnader. För min del tvekar jag icke att ställa mig på den sida, som förordar detta förslag, ty landets försvar bör väl, om något, vara en angelägenhet, gemensam för alla. Jag vill visst icke påstå — vare det långt ifrån mig, men man kan lätteligen komma på en sådan tanke — att I mine Herrar motståndare mera tänka på debetsedeln än på landets försvar. I viljen visserligen hafva ett starkt försvar, men blott på det vilkor att kostnaden därför icke drabbar Eder i någon högre grad, som sagdt jag vill icke tänka något sådant om Eder, ty vi hafva så många gånger mottagit försäkringar att I ären genomträngde af fosterländska intressen, att för densammas tillgodoseende inga uppoffringar synts för stora, under det att man deremot påstått, att vi äro idel egoister, som blott förfäktat egna intressen.

Om nu denna fråga faller — och jag fruktar det efter hvad jag hört påstås i dag — torde man kunna fråga: hvem bär ansvaret, om olyckor häraf inträffa? Männe ansvaret drabbar dem, som vilja ett starkt försvar, men vilja att medlen dertill skola bekostas af alla samhällsklasser efter förmågan för hvar och en att deltaga i kostnaden? Eller bära de ansvaret, som vilja att en stor del af kostnaderna uteslutande skall läggas på en enda samhällsklass d. v. s. en del af landets jordegande befolkning? Jag tror att man icke bör vara tveksam om svaret, så framt man vill afgifva det på samvetet. Jag tror, att de, som säga sig vilja försvaret, men endast så vidt en del af kostnaden därför lägges på denna särskilda samhällsklass och de sjelfva slippa ifrån för billigare pris, måste ensamma bära detta ansvar.

Man har talat om den garanti, som enligt förslaget skall lemnas, och man har sagt att densamma icke skulle vara tillräcklig. Jag får säga att den svaga punkten i Utskottets hela betänkande är just denna garantilag, emedan jag för min del icke kan finna densamma vara behöflig. Men man var nödsakad att låta en sådan lag följa med, emedan man icke kunde hoppas att få våra motståndare att gå in på förslaget i sin helhet, om icke en sådan lag funnes föreslagen. Denna garanti är af den beskaffenhet, att det ser ut som om regeringen och Riksdagen vore två mot hvarandra stå-

Ang. landt-
försvarets
ordnande.
(Forts.)

ende fiendtliga makter, som man ville gifva ömsesidigt skydd mot hvarandra. Det ser ut som om man befarade en tidpunkt, då landets representation icke skulle vilja försvara sitt land, utan att regeringen mot landets önskan skulle vilja försvara detsamma, en förutsättning, som gör att åtminstone jag för min del icke kan försvara garantilagen, om någon skulle säga att den vore obehöflig. Nu står den emellertid der, och jag skall icke motsätta mig den, ehuru den förefaller mig som en skamfläck för vår lagstiftning, ty den utgör ett bevis på ett misstroende mellan regering och folk, som icke finnes, och som jag hoppas icke skall uppkomma.

Jag skall således anhålla att få ansluta mig till det förslag, som af Herr Nils Larson blifvit framställt och ämnar i öfrigt rösta för Utskottets förslag oförändradt med undantag af momentet g), i afseende hvarå jag kommer att rösta för det förslag, som blifvit af reservanterne framställt.

Häruti förenade sig Herrar *Jöns Persson, Carl Johansson, Pehr Nilsson* i Vittjerf, *Johan Erik Johansson, Bäckström, Johannes Andersson* i Ryssby, *Lind* och *Lars Johan Larsson*.

I anseende till den långt framskridna tiden, afbröts nu öfverläggningen, för att i stället fortsättas i morgondagens sammanträde.

§ 2.

Till bordläggning anmäldes följande inkomna ärenden, nemligen:

Konstitutions-Utskottets utlåtande n:o 13, i anledning af väckt motion om ändring i § 65 Riksdagsordningen;

Sammansatta Stats- och Lag-Utskottets utlåtande n:o 3, i anledning af Kamrarnes skiljaktiga beslut vid behandling af Utskottets utlåtanden N:is 1 och 2, angående förändrad reglering af skjutsväsendet;

Lag-Utskottets utlåtande N:o 37, i anledning af väckt motion om upphäfvande af vatten- och brödstraffet; och

Andra Kammarens Första Tillfälliga Utskotts betänkande N:o 10 (i samlingen n:o 31), om en underdånig skrifvelse, angående förvärfvande af statsdomän af egendomen Hammarby.

§ 3.

Herr F. W. Dahl erhöi, på derom anmäld begäran, ledighet från riksdagsgöromålen under 5 dagar från och med den 8 innevarande månad, i anledning af sjukdomsfall inom hans familj.

In fidem
Gustaf Westdahl.